

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра загальної та вікової психології

«Допущено до захисту»
Т. в. о. завідувача кафедри
_____Макаренко Н.М.

Реєстраційний № _____
« _____ » _____ 2024 р.

« _____ » _____ 2024 р.

**СТРАТЕГІЇ КОНФЛІКТНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ
ПСИХОЛОГІВ**

Кваліфікаційна робота студентки групи
ЗППм-23 ступінь вищої освіти
магістр спеціальності 053 Психологія
Толстенкової Олени Олександрівни

Науковий керівник: доктор
психологічних наук, доцент, професор
кафедри загальної та вікової психології
Когут Олександра Олександрівна

Оцінка:

Національна шкала _____
Шкала ECTS _Кількість балів _____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, _____,

розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Теоретичні передумови дослідження формування конструктивних стратегій поведінки особистості у конфліктних ситуаціях	10
1.1. Стратегії поведінки особистості в конфліктних ситуаціях	10
1.2. Психологічні особливості стратегій конфліктного спілкування майбутніх психологів в умовах освітнього процесу в ЗВО	16
1.3. Модель формування конструктивних стратегій спілкування у конфлікті у майбутніх психологів в умовах освітнього процесу	21
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. Особливості формування стратегій спілкування у конфлікті у майбутніх психологів в умовах освітнього простору	30
2.1. Етапи, методи і методики дослідження	30
2.2. Характеристика вибірки і аналіз результатів констатуючого дослідження	34
Висновки до 2 розділу	43
РОЗДІЛ 3. Психокорекційна програма з розвитку конструктивних стратегій спілкування у конфлікті в психологічній практиці майбутніх фахівців	45
3.1. Програма з розвитку конструктивних стратегій поведінки у практичній діяльності майбутніх психологів	45
3.2. Аналіз результатів формувального експерименту	52
3.3. Рекомендації студентам щодо формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки в умовах освітнього процесу ЗВО	55
Висновки до 3 розділу	63
ВИСНОВКИ	66
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	75

Додаток А. Результати респондентів за методикою «Діагностика схильності до конфліктної поведінки» К. Томаса 75

Додаток Б. Результати респондентів за методикою «Вимірювання рівня тривожності» Дж. Тейлора, а також їхній рівень тривожності відповідно до наданих значень 78

ВСТУП

У сучасному світі вміння вирішувати конфлікти та ефективно спілкуватися з іншими людьми є ключовими навичками успішної особистості, особливо для майбутніх психологів. Сучасний світ є доволі агресивним і щоб вижити в ньому, необхідно володіти стратегіями конфліктної поведінки.

Одним із основних інструментів у роботі з людьми для психолога є вміння ефективно спілкуватися. До комунікативних навичок психолога слід віднести вміння вчасно вирішувати конфлікти, які виникають у процесі консультації чи проведення групових занять. До психолога звертаються люди в стані внутрішніх конфліктів, які в процесі психологічного діалогу часто переносять його на психолога та залучають його в свої маніпулятивні, невротичні ігри. Конфліктні ситуації в процесі спілкування з клієнтами потребують професіоналізму від психолога, зокрема вміння диференціювати власні проблеми від проблем клієнта. Психолог повинен вміти захищати свої позиції конструктивно, щоб не завдати шкоди клієнту. Адже його звернення до психолога свідчить про те, що він не вміє цього робити і буде всіляко проявляти свої тіньові сторони до психолога-консультанта. Отже, у таких ситуаціях важливо володіти конструктивними стратегіями спілкування, які дозволяють психологу вирішувати конфлікти під час сесій, побудовувати позитивні відносини з клієнтом, допомагають справитися клієнту з його внутрішнім конфліктом.

Теоретичний аналіз наукових праць за останні п'ять років свідчить про те, що обрана для дослідження тема підіймалася науковцями, а саме Калашніковою Л, Володарською Н, Галієвою О, Галян І, Гарькавець С, Єрмаковою Н, Прохоренком Я, Хохліною О, Чечко А, Романенко О, Степанець.

Активізація самодетермінації розвитку особистості в кризових ситуаціях може вказувати на важливість життєвих перспектив як фактору, що впливає на психологічну стійкість та самоствердження [2]. Диференціація понять

"тривога" та "тривожність" може бути важливою для розуміння психологічних реакцій на стресові ситуації та їх впливу на поведінку [3]. Вивчення смисложиттєвих переживань студентської молоді може розкрити особливості їхнього мислення та сприйняття життя [4]. Нова класифікація соціальних конфліктів може вказувати на пошук нових підходів до їх розуміння та вирішення [5]. Дослідження особистісних детермінант самопрезентаційної поведінки може допомогти в розумінні мотивів та стратегій самопоказу в сучасному суспільстві [10]. Соціальні страхи та тривожність можуть вказувати на важливість безпеки для особистості та суспільства в цілому [11]. Вивчення гендерних особливостей конфліктної поведінки може пролити світло на статеві відмінності у способах вирішення конфліктів [26]. Вивчення стильових особливостей поведінки в конфліктних ситуаціях може вказувати на важливість соціального інтелекту у вирішенні конфліктів [27].

Отже, вищезазначені дослідження свідчать про те, що майбутні психологи, навчаючись у ЗВО, вже можуть засвоїти не лише теоретичні аспекти вирішення конфліктів, але й розвивати практичні навички застосування стратегій конфліктної поведінки, які допоможуть їм в реальних ситуаціях професійної діяльності. Тож необхідним та актуальним є дослідження стратегій конфліктної поведінки у студентів-психологів та розроблення програми психокорекції з розвитку та застосування конструктивних стратегій спілкування майбутніх психологів у практичній діяльності. Наскрізною думкою, на яку ми будемо спиратися в нашій роботі є розуміння того, що конфлікти необхідно сприймати як можливість для особистісного росту та покращення взаємин. Таким чином, вивчення стратегій конфліктного спілкування не лише розширює професійний арсенал майбутніх психологів, а й сприяє їхньому особистісному зростанню.

Відмінність між людьми, культурні та соціальні різноманітності створюють унікальні виклики у вирішенні конфліктних ситуацій. Тому використання відповідних стратегій управління конфліктами та навичок спілкування може сприяти покращенню взаєморозуміння, зменшенню

напруги та побудові сприятливих відносин. Зокрема, врахування психологічних складових конфліктної ситуації, таких як емоційний стан учасників, їхні потреби та інтереси, може допомогти знаходити конструктивні вирішення, сприяючи подальшому розвитку і покращенню якості міжособистісних відносин. Звертаючи увагу на емоційний стан учасників конфлікту, можна виявити й зрозуміти їхні переживання та спричинені ними мотивації. Застосування емпатичних здібностей сприятиме створенню атмосфери порозуміння між сторонами конфлікту, побудові позитивних відносин, співпраці.

Вміння знаходити баланс між потребами та інтересами учасників й психолога дозволяє знаходити рішення, які задовольняють обидві сторони та сприятимуть вирішенню конфлікту без пошкодження міжособистісних відносин. Це може включати пошук компромісів, розроблення спільних стратегій для досягнення цілей. Сьогодні актуальним є застосування стратегій безконфліктного спілкування, навичок асертивності. А задля реалізації такої мети, психолог має орієнтуватися у застосуванні таких стратегій конфліктного спілкування, як: компромісне вирішення ситуації наполовину, стовідсоткова домовленість із партнером, уникання небажаного спілкування, застосування елементів маніпуляції в ускладнених ситуаціях спілкування, ігнорування небажаних форм комунікації. Кожна ситуація, за Томасом Кілменом, є унікальною, тож вміння застосовувати одну із стратегій відповідно ситуації є важливим для психологічної практики.

Розроблення програми для розвитку та психокорекції стратегій конфліктного спілкування допоможе майбутнім психологам краще зрозуміти і аналізувати динаміку взаємовідносин між людьми у конфліктних ситуаціях. Це сприятиме розвитку їхніх професійних навичок у роботі з клієнтами та пацієнтами, а також у вирішенні конфліктів в організаційних та групових контекстах. Що особливо важливо для роботи з вразливими групами, такими як діти та підлітки, сім'ї в кризових ситуаціях, а також для підтримки психічного здоров'я учасників конфліктних ситуацій.

Метою даного дослідження є вивчення стратегій конфліктного спілкування майбутніх психологів, визначення їхньої ефективності та розробка рекомендацій щодо підвищення якості психологічної роботи з конфліктними ситуаціями.

Завдання:

1. Проаналізувати теоретичні аспекти дослідження стратегій конфліктного спілкування психологів у практичній діяльності.
2. Вивчити практичний досвід майбутніх психологів у вирішенні конфліктних ситуацій.
3. Визначити основні стратегії конфліктного спілкування, що використовують майбутні психологи у ЗВО.
4. Розробити програму з психокорекції стратегій конфліктного спілкування майбутніх психологів.

Об'єктом дослідження є стратегії конфліктного спілкування особистості.

Предмет дослідження: стратегії конфліктного спілкування майбутніх психологів та їх застосування у практичній діяльності.

Методи дослідження:

- 1) теоретичні методи: аналіз наукової літератури з метою визначення стану розробленості досліджуваної проблеми;
- 2) емпіричні методи: опитування, анкетування, тестування з метою визначення стратегії конфліктного спілкування майбутніх психологів;

Наукова новизна: дослідження стратегій конфліктної поведінки у студентів-психологів ЗВО та розроблення психокорекційної програми з підвищення ефективності роботи майбутніх психологів у конфліктних ситуаціях. Результати цього дослідження можуть бути використані для розширення та вдосконалення програм професійної підготовки психологів та розвитку їхніх професійних навичок.

Опис структури роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів основної частини відповідно структурованих, висновків, списку використаної літератури, що містить 35 найменувань та додатків. Загальний обсяг роботи становить 73 сторінок, з них 53 сторінки основного тексту. Робота містить 5 таблиць, 2 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

1.1. Стратегії поведінки особистості в конфліктних ситуаціях

Конфліктна поведінка – зовнішня активність, взаємодія двох і більше сторін, у стані емоційного порушення, відбувається внаслідок зіткнення протилежних інтересів, позицій, точок зору. Така поведінка властива як людині, так і тваринам. Вона підрозділяється на оборонну і наступальну [5,с.240].

Конфлікт – активна суперечність, що виникає між двома і більше людьми, які мають опозиційні погляди та цілі, що реалізують їх на шкоду одній або обом сторонам [8]. У наукових працях класичної психології розглядаються певні уявлення про конфлікт через:

- 1) інтрапсихічні явища та аспекти (А. Адлер, З. Фрейд, Е. Фромм, К.Хорні);
- 2) як ситуативні феномени та явища (У. Мак-Дугалл, С. Сігелі);
- 3) як феномени, для вивчення яких важливе розуміння когнітивних аспектів (Д. Креч, К. Левін, Л. Ліндсей) [59, с. 200].

У вітчизняній психології підхід до вивчення конфлікту полягає в його позначенні як найбільш гострого способу вирішення суб'єктами суперечностей, що виникають в результаті взаємодії, яка супроводжується негативно пофарбованими афективними явищами (А. Я. Анцупов, А.І.Шипілов, Б. І. Хасан та ін.) [59, с. 242].

Причиною будь-якого конфлікту виступає конфліктна ситуація, яка завжди спрямована на який-небудь об'єкт – цінність, через яку відбувається зіткнення інтересів сторін. Об'єктом конфлікту можуть бути духовні та матеріальні цінності: гроші, світогляд, відносини, майно тощо.

Предметом конфлікту є неузгодженість, протиріччя між його учасниками, які вони намагаються вирішити через протиборство [14, с. 30].

Патерни поведінки, які використовують люди для вирішення конфліктів та розбіжностей розглядаються як конструктивні або деструктивні. Прийнято виокремлювати певні елементи конфліктної ситуації, такі як: незгода, опозиція, дисонанс, несумісність у конфлікті, які можуть бути описані як протиріччя, спричинені відмінностями у статусі, цілях, цінностях, сприйняттях та розподілі обмежених ресурсів між людьми та групами.

Конфлікт – це термін, який зазвичай використовується для позначення розбіжностей, що виникають на різних рівнях. Наприклад, і бійка, що містить фізичне насильство, і розбіжність, що переходить у словесну взаємну суперечку, називаються конфліктом.

Конфлікт виникає з неузгоджених дій, і в цьому аспекті він слідує за несумісними цілями. Зрештою, справа у перемозі однієї сторони ціною перемоги іншої. Конфлікт – це ситуація, в якій обидві сторони уникають програшу, а той, хто програв, хоче бути переможцем. Конфлікт, що виникає зі спонукання однієї сторони здійснити свої надії, може викликати ворожість, перетворюючись на ситуацію, яка заважає іншому опоненту здійснити свої надії [14, с. 40].

Конфлікт включає в себе наступні етапи:

- Передконфлікт. На цьому етапі виникає об'єктивна проблемна ситуація, яка усвідомлюється всіма сторонами конфлікту. Робляться перші спроби вирішити ситуацію будь-якими неконфліктними діями.
- Конфлікт. Даний етап включає інцидент, ескалацію (загострення конфліктної ситуації), активне протиборство сторін і, як наслідок, привід до завершення.

- Постконфлікт. На цьому етапі відбувається часткова чи повна нормалізація відносин [14, с. 50].

У реальному житті іноді важко встановити справжню причину конфлікту. А без цього неможливо знайти оптимальне рішення щодо його вирішення. Саме для таких складних випадків корисно знати стратегії поведінки у конфлікті, які можуть використати співрозмовники.

Вирізняють такі стратегії поведінки людей у конфлікті: співробітництво (кооперація), уникнення (догляд), компроміс, суперництво, пристосування. Мета співпраці полягає у спільному пошуку вирішення ситуації, яке задовольнить інтереси всіх сторін без шкоди для кожної. Обговорення реалізується у спокійній обстановці, крім негативних емоцій. Для цієї стратегії поведінки характерно шанобливе ставлення сторін один до одного, що сприяє збереженню сприятливих і тривалих взаємовідносин. Опонентам необхідно вміти чітко позначати інтереси та чути позиції один одного [16].

Компроміс – частково конструктивна стратегія спілкування у конфлікті, на відміну співпраці виконується більш поверхнево. Він може застосовуватися для швидкого вирішення конфліктних ситуацій, допомагаючи знизити психоемоційне напруження. Всім опонентам доводиться «жертвувати» чимось, що призводить до часткового задоволення інтересів опонентів.

Уникнення є свідомим чи несвідомим ухилянням від конфліктної ситуації. Особа, яка використовує уникнення, намагається обходити будь-які суперечливі ситуації, не вступати у конфлікти. У самій конфліктній ситуації такій людині властиво ухилятися від дискусій, уникати протистояння між учасниками, не приймати рішення. Така поведінка виникає внаслідок несвідомого витіснення – механізм психологічного захисту особистості. Але така модель поведінки може використовуватися свідомо. Уникнення – не завжди ухилення від відповідальності або втеча від труднощів [16].

Суперництво є активним протистоянням суб'єктів, у якому не враховуються інтереси опонентів. Особа спирається лише на власні погляди, а інтереси та аргументи опонента – ігноруються. Протистояча сторона будь-

якими способами намагається змусити прийняти свою позицію. У таких випадках можливий саботаж зі сторони опонентів. Суперництво неефективне і часто призводить до руйнування стосунків.

Пристосування характеризується відмовою від активного протистояння та зміною власної позиції. У ситуації конфлікту одна зі сторін йде на поступки, змінюючи позицію на користь опонента. В даному випадку конфліктні кути обходяться, але в певний момент може виникнути знову, тому що причину його не знайдено та не вирішено.

Конструктивний конфлікт та її вивчення зумовлені різними чинниками. Наприклад, перший полягає у ставленні до цього феномену в ситуації відсутності єдиного дослідницького підходу. Другий включає в себе – вміння конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, що виникають, є цінним для всіх сфер професійної діяльності.

Конструктивний конфлікт полягає у пошуку іншого сенсу в конфліктній ситуації, також є умінням переробляти думки і розпізнавати почуття, що виникають, підібрати оптимальний стиль для будь-якої ситуації, враховуючи інтегральну індивідуальність учасників конфлікту. У тому числі важливим є позитивний настрій, спрямований на успішне вирішення протиріч, а також на освоєння інших способів реагування в подібних конфліктних ситуаціях.

Вивчення механізмів психіки, які беруть участь у формуванні та регуляції поведінки індивіда в комунікації, особливо в конфлікті, дослідження індивідуальних процесів психіки та особливостей у цілісній системі особистості набуває актуальності. До дослідження входять такі феномени: характеристика вищої нервової діяльності, потреби та життєві установки, картина сприйняття світу, особистісний досвід та культурний досвід людства, а також диспозиції мотивів, цілей, цінностей, особистісних якостей.

Н.І. Леонов у своїх працях визначає необхідність враховувати стратегії як специфічні реакції індивіда у поведінковому аспекті. Даний підхід дозволяє фіксувати зміну поведінкових реакцій залежно від подій, є фундаментом для адекватної поведінки у конфлікті та загалом забезпечує позитивну оцінку

перспектив вирішення конфлікту індивідами [31, с. 94].

Поведінкові стилі, виявлені Н.І. Леоновим під час дослідження, визначаються як індивідуальними особливостями, а й типом дозволу. Конструктивний (раціональний) тип дозволу відбиває здатність гармонізувати особистість загалом, зокрема її установки, в ситуації безпосередньої взаємодії.

Нетрадиційна (деструктивна) поведінка часто є компенсаторним механізмом у безпосередній взаємодії, а також показником обмеженості ресурсів індивіда [31, с. 108].

Однією з детермінант конфліктної поведінки є стиль спілкування. Так, Т.Є. Аргентова у своїх дослідженнях виділила три стилі спілкування: ригідний, проміжний і гнучкий, які можуть безпосередньо впливати на бажану стратегію конфліктної поведінки [52, с. 482].

Ригідний стиль спілкування проявляється у відсутності здатності індивіда до самовладання, до оцінки власного стану та стану партнера. Цей стиль спілкування може використовувати такі стратегії конфліктного поведінки, як уникнення, пристосування, суперництво.

Гнучкий стиль спілкування характеризується вмінням управляти своїм емоційним станом, поведінкою, здатністю розпізнавати власні емоції та поведінкові реакції партнера у спілкуванні. Гнучкий стиль спілкування може супроводжувати вибір таких стратегій поведінки у конфлікті, як компроміс та співробітництво.

Важливими детермінантами у вивченні конфліктної поведінки є такі феномени, як особистісна агресивність і конфліктність. За класифікацією Є.П. Ільїна та П.А. Ковальова, особистісна агресивність поділяється на негативну та позитивну [26, с. 167].

Конфліктність особистості – характерологічна особливість особистості, визначальна частота конфліктів. На неї впливають особливості темпераменту (психофізіологічний фактор), рівень агресивності та різні стани емоцій.

Позитивна агресивність полягає в актах, що допомагають особистості отримати бажаних результатів, але можливе нанесення дискомфорту іншим

людям. Негативна агресивність завдає шкоди і оточенню, і людині.

Таким чином, конфлікт є найгострішим способом вирішення протиріч та проблемних ситуацій, що виникають в результаті зіткнення інтересів.

Конфліктна поведінка полягає у прояві зовнішньої активності суб'єктів, які перебувають у стані емоційного збудження, спрямованих на вирішення суперечностей. Конфліктна поведінка включає такі стратегії: уникнення, пристосування, компроміс, суперництво, співробітництво.

У свою чергу, конфліктна поведінка поділяється на конструктивну та деструктивну. Конструктивна конфліктна поведінка характеризується здатністю учасників конфліктної ситуації до пошуку загального рішення без збитків та жертв кожної зі сторін. Результатом конструктивної взаємодії є досягнення особистістю здатності до співробітництва та ефективної взаємодії [35]. Через війну деструктивної конфліктної взаємодії виникають негативні наслідки групи та особистості, які тягнуть у себе розлад відносин і результативності спільних дій.

Конструктивна конфліктна поведінка передбачає застосування особистістю вміння аналізувати дії опонента, керувати власними емоціями та здатність до рефлексії. У випадку фруструючих обставин, індивід здатний реструктурувати план досягнення бажаного результату, знайти центральну проблему та альтернативні варіанти вирішення конфліктної ситуації [37].

При вивченні конфлікту та поведінки у конфлікті важливо враховувати різні детермінанти, особистісні характеристики, інтегральну індивідуальність, особливості психіки індивіда [37].

Виходячи з вищевикладеного, ми можемо перейти до вивчення психологічних особливостей прояву стратегій конфліктної поведінки в умовах освітнього процесу у ЗВО у параграфі 2 розділу 1.

1.2 Психологічні особливості стратегій конфліктного спілкування майбутніх психологів в умовах освітнього процесу в ЗВО

Період студентства відповідає етапам розвитку дорослості, полягає у переході від дозрівання до зрілості, і позначається як пізня юність та рання дорослість – 18-25 років. Відокремлення студентства у життєвому етапі зрілості обґрунтоване соціально-психологічним підходом.

Вивчаючи студентів з позиції своєрідної соціальної категорії, особливої спільності людей, об'єднаних соціальним інститутом вищої освіти, І.А. Зимова узагальнила особливості студентського віку, які характеризуються високим рівнем включеності до освітнього процесу, мотивацією у навчальній діяльності, високою активністю у соціальних взаємодіях та сформованою інтелектуальною зрілістю. З позиції спільного розвитку психіки, роки студентства – має бути період активної соціалізації особистості, становлення системи світогляду, інтелекту та професійної діяльності. З позиції біологічного аспекту період студентства характеризується переходом між дитинством і зрілістю [25, с. 248].

Важлива роль у формуванні згуртованості у студентському колективі відводиться наявності спільних цілей, інтересів, соціальної позиції та участі у громадських заходах ЗВО. В даний час у навчальних організаціях існують різні форми, що сприяють покращенню колективної діяльності, програми, спрямовані на підвищення рівня студентського життя. У тому числі, важливим аспектом є процес взаємодії між соціальними групами, досвід спілкування з потенційними роботодавцями та ін.

На даному етапі розвитку відбувається пошук сенсу життя, усвідомлення власного «Я», генерація ідей сприяння та зацікавленості у розвитку соціуму. Браком життєвого досвіду та відсутність здатності оцінювати різні життєві явища, деякі студенти не здатні конструктивно критикувати недоліки, що може призвести до необдуманого засудження.

Процесами психіки, що формують та здійснюють відносини між

особистістю та навколишнім соціумом, є розвиток самосвідомості та свідомості.

У період з 20 до 25 років, за Е. Еріксоном, характеризується розвитком особистісних якостей та здобуття досвіду вирішення завдань, властивих дорослому віку, що відбуваються на основі соціально-психологічної ідентичності. Спостерігаються дві тенденції: близькість та ізоляція. При успішному формуванні ідентичності, індивід набуває позитивного досвіду, розкриває свої здібності та потенціал у професійній сфері, що є важливим показником розвитку особистісного прогресу [63,с.300].

Таким чином, найважливішим новоутворенням є сформованість ідентичності: національної, сімейної, професійної [63, с. 320].

Результатом переходу до зрілості є:

- 1) здатність самостійно приймати рішення та нести відповідальність за власний вибір;
- 2) здатність здійснювати прогнозування і цілепокладання;
- 3) фінансова самостійність і вміння розпоряджатися грошима;
- 4) створення власною сім'ї;
- 5) освоєння професії і отримання визнання у ній.

У процесі розвитку суспільства виникають нові концепції дорослості.

«Kidult» – дорослий індивід, якому властиві інтереси та захоплення молодого віку, також характерний інфантилізм і регресивне поведінка.

Дауншифтер – людина, що у нескінченному пошуку власного «Я», свідомо цурається соціально прийнятих показників успішності, прагне постійно змінювати місце проживання, навчання чи роботи.

NEET-молодь (покоління «Ні-ні») – соціальна група людей, яка свідомо відмовляється від навчання та роботи, внаслідок чого і від професійного та кар'єрного зростання, що не має місця роботи та навчання. Перебуваючи в такому стані тривалий час, та відкладаючи прийняття рішень, що протистоїть їхній ідентифікації.

А. А. Бочавер у своїх роботах робить висновок, що в даний час молодому

покоління властива дифузна ідентичність, або множинна система суб-ідентичностей [9].

Студенти здійснюють вибір майбутньої професії відповідно настановами батьків, через що часто не здатні свідомо приймати рішення, що в майбутньому може призвести до почуття неспроможності та розчарування. Виходячи з цього, причиною конфліктних ситуацій може бути невідповідність очікувань реальності [9].

Розглянемо три стратегії управління конфліктами:

1. «Виграш – програш». Для цієї стратегії характерне бажання придушення однією стороною іншої. З використанням цього варіанта поведінки один суб'єкт конфлікту – переможець, а інший(а) – в програвші. Стратегія частіше має короткочасний ефект, оскільки той, хто програв, найімовірніше, не підтримає прийняті умови, що призведе через деякий час до виникнення конфлікту. У деяких ситуаціях застосування такої стратегії є обґрунтованим, коли ставиться мета створити сприятливі умови для оточуючих;

2. «Виграш – програш». Один із суб'єктів усвідомлено стає програвшим, і в той же час, змушуючи другого учасника зазнати поразки;

3. «Виграш – виграш». Суб'єкт створює умови для виходу з конфліктної ситуації, в якій задовольняються потреби всіх учасників.

Вчені конфліктології з Австралії Х. Корнеліус та Ш. Фейр створили технологію вирішення конфліктних ситуацій з використанням стратегії

«виграш – виграш» та сформулювали етапи застосування [28]. Перший етап передбачає встановлення потреб суб'єкта, на другому етапі – особливості компенсації відмінностей у якомусь із аспектів, на третьому здійснюється розробка варіантів альтернативних рішень, які задовольняють усім суб'єктам, і, на останньому етапі – спільне вирішення конфліктної ситуації.

Різноманітність культурного фону учнів, що живуть в одному і тому ж середовищі, їх біологічний, ментальний і когнітивний рівні розвитку, їх здатність до сприйняття і розуміння, їх ціннісні якості, потреби, переконання,

ставлення, вибір і характер можуть викликати природним чином міжособистісні конфлікти і розбіжності. Передбачити потреби та бажання всіх учнів у системі освіти в однакових освітніх умовах та тимчасовому проміжку є скрутним, і таким чином, міжособистісні конфлікти та розбіжності природні та неминучі [12].

Конфліктні протиріччя на етапі студентського життя виявляються у безлічі ситуацій взаємодії: навчальної діяльності, колективній взаємодії, науковій та спортивній сферах, інтимно-особистісній та ін. Особливий інтерес для дослідників полягає у вивченні конфліктної поведінки в умовах освітньої процесу. Особливості взаємин в системах «викладач-студент» або «студент-викладач» визначаються різними аспектами: формальними умовами середовища вузу, особливостями особистості всіх суб'єктів навчального процесу.

Ефективність міжособистісних відносин, що виникають у умовах освітнього процесу у ЗВО, особливо здатність вирішувати чи відсутність конфліктних ситуацій, головним чином, залежить від навичок педагогів інтерпретувати афективні прояви та персональні особливості студентів, вміння визначати мотиви та причини поведінки учня, а також здатності організувати психологічно безпечне та комфортне освітнє середовище.

Є.О. Голинчик, А.А. Батхіна у своїх працях визначили, що соціокультурний чинник дуже впливає на відмінності в особливостях конфліктної поведінки. У конфлікті студенти з України та Німеччини використовують різні стратегії конфліктної поведінки. Автори виявили, що студенти з України віддають перевагу спостереженню, а студенти з Німеччини обирають співпрацю [12].

Дослідники К.Н. Третьяков, У.М. Шереметьєва, Н.В. Куликова стверджують, що студентами у конфлікті використовуються всі п'ять стратегій поведінки, виявлені Томасом Кілманом, але автори визначили, що юнаки переважно демонструють стратегію суперництва, а для дівчат характерніше пристосовуватися [57].

А.А. Реан у своїх працях позначає, що усвідомлення конфліктної ситуації залежить від особливостей психіки, має індивідуальний характер і бере участь у формуванні рівня напруженості [48, с. 112].

Суперечності у взаємодії суб'єктів можуть бути обумовлені типами темпераменту. Наприклад, флегматики та меланхоліки (інтровертовані типи), мають більш уповільнені реакції в освоєння інформації, їм необхідно більше часу для формування стратегії дій. Холерики та сангвініки (екстравертовані типи) характеризуються неврівноваженими, імпульсивними реакціями, що може спровокувати виникнення конфліктних ситуацій.

Спотворення сприйняття якостей особистості та особливостей поведінки студентів у процесі взаємодії студентів – може бути одним із чинників виникнення конфліктів у нових освітніх умовах ЗВО. Студентам характерні прояви стереотипізації, каузальної атрибуції, що протистоїть створенню безпечного та комфортного психологічного середовища у групі. Стратегія суперництва характерна для студентів в умовах соціальної ситуації розвитку, яка сприймається спотворено, на підставі вже наявного досвіду, часто носить негативний характер спілкування, призводить до проектування у новій групі та умовах. Даним студентам не властива зацікавленість у встановленні позитивних відносин з іншими членами групи, в досягненні своїх цілей їм властиво використовувати вольові якості, їм найважливіше задовольнити власні інтереси при цьому зашкодити іншим студентам.

Співпраця характерна комунікабельним студентам, які зацікавлені у створенні та формуванні доброзичливих відносин, здатні рефлексувати, а також враховують потреби всіх учасників конфліктної ситуації, намагаються знайти спільні шляхи вирішення протиріч без шкоди для себе та оточуючих.

Компроміс частіше обирають студенти, які віддають перевагу швидкому згасанню конфлікту, що назріває. Така стратегія допомагає зберегти відносини, навіть за умов пожертвування власних інтересів.

Компроміс який завжди допомагає сторонам задовольнити свої потреби, оскільки вчинки можуть бути психологічно несправедливі [12].

Пристосування характерне для студентів, яким пріоритетніше не конфліктне протиріччя, а збереження взаємин у колективі чи з іншим суб'єктом. Часто за такою стратегією поведінки знаходиться прихована образа, відторгнення колективу чи партнера по взаємодії, що провокує емоційний конфлікт.

Уникненню віддають перевагу студенти, які усвідомлюють, що їхній опонент володіє перевагами в ресурсах, інформації, силах, і активно використовує їх у конфлікті. Ця стратегія, яка є доглядом, в умовах освітнього процесу, часто приносить негативні наслідки, наприклад, у разі невідвідування занять, сесії лише через незасвоєний матеріал [10, с. 27].

Для профілактики виникнення конфліктів в умовах освітнього процесу у ЗВО необхідно сформувати у студентів стратегії конструктивної поведінки в конфлікті, а також вміння вирішувати протиріччя оптимальними методами. До оптимальних способів ми можемо віднести такі, як: запровадження у освітні програми дисциплін з конфліктології, психології конфлікту; включення до освітнього процесу виховних заходів, тренінгів, вкладених у формування конструктивної взаємодії колективу.

1.3. Модель формування конструктивних стратегій спілкування у конфлікті у майбутніх психологів в умовах освітнього процесу

Формування – цілеспрямований вплив на індивіда, спрямоване створення умов його становлення як соціальної істоти, і навіть виникнення нових психологічних аспектів [8, с. 790].

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури ми розробили дерево цілей, а також модель формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки студентів в освітньому процесі у ЗВО.

Дерево цілей – метод структурування цілей за ієрархічним принципом, що включає вищу мету («крона дерева»), а також рівні підцілей («гілки дерева»).

Авторами даної концепції є Ч. Черчмені і Р. Акофф, які запропонували її вперше в 1957 року. З її допомогою людина може структурувати власні цілі, завдання, плани, проаналізувати їх, чи це особисті чи спрямовані на професійний розвиток [17]. Метод дерева цілей спрямований на створення щодо надійної моделі цілей, завдань і проблемних ситуацій. Для реалізації даного методу, при створенні моделі, необхідно брати до уваги закономірності утворення цілей та керуватися принципом ієрархічних структур [19].

Модель – це спрощений, систематизований об'єкт, розроблений переважно у вигляді схем, формул, алгоритмів, що використовується в якості заміника безпосередньо самого об'єкта [19]. Моделювання у психології – створення моделей стимулювання відтворення будь-яких психологічних процесів, з метою формальної апробації їх ефективності. Моделювання включає в себе: ціль, елементи, структуру.

Педагогічне моделювання – створення цілей на формування педагогічних систем, і основних шляхів реалізації.

Класифікація І.Б. Новика включає наступні види моделей: інструментальні, прагматичні та пізнавальні [43, с. 35]. Інструментальна модель – спосіб створення, вивчення та (або) використання пізнавальних та (або) прагматичних моделей. Прагматична модель – метод активізація дій, вкладених у практичне використання, створення діючого уявлення складових системи керувати нею. Пізнавальна модель – засіб створення та проектування знань, спосіб поєднання актуальних та застарілих знань.

Алгоритм створення «дерева цілей» включає наступні етапи:

1. Формулювання генеральної цілі.
2. Диференціація загальної цілі на підцілі 1-го рівня.
3. Диференціація підцілей 1-го рівня на підцілі 2-го рівня.
4. Диференціація підцілей 2-го рівня на підцілі 3-го рівня.

Процес створення дерева цілей включає перелік певних дій :

- аналіз цілей відповідно їхньої функціональності, актуальності, сумісності;
- визначення відносної важливості цілей на основі їх логічного контексту та експертних оцінок;
- позначення кінцевих значень числових показників цілей відповідно до оброблених експертних оцінок;
- оцінка наявних ресурсів та попередній розподіл їх за окремими цілями;
- виняток всіх цілей, які не відповідають ресурсним обмеженням та мають низький професійний рейтинг.

Правила створення дерева цілей:

- усі задані цілі повинні мати засоби і ресурси для їх досягнення,
- кількість ступенів для кожної мети має бути достатньою для її досягнення,
- поділ кожною цілі на підцілі реалізується по одній обраній класифікаційній ознаці,
- становлення окремих гілок дерева може бути закінчено на будь-яких рівнях системи,
- піки вищого рівня системи являють собою цілі для піків нижнього рівня,
- розвиток дерева цілей реалізується до тих пір, поки вирішальний проблему не отримає у своє розпорядження всі засоби для досягнення кінцевої мети [21].

Модель «дерево цілей» зображується графічно як ієрархічна діаграма (або набір діаграм). Характеристика цілей може бути як таблицею, і графіком [22].

Уявімо дерево цілей психолого-педагогічного формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО. Воно містить наступні компоненти (рисунок 1.3.1).

Рис. 1.3.1

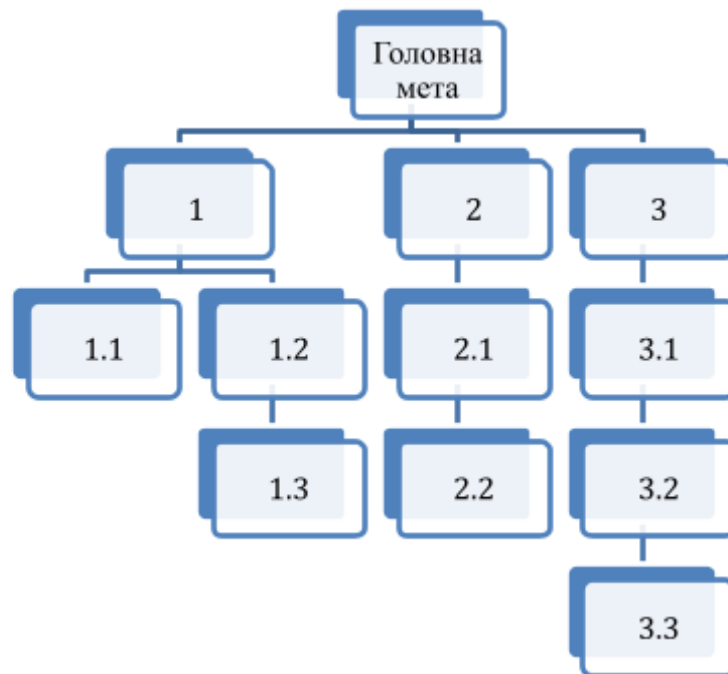

Рис.1.3.1. Дерево цілей дослідження формування стратегій конструктивної поведінки студентів в умовах навчального процесу в ЗВО

Головна мета – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність програми формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки студентів в умовах навчального процесу у ЗВО.

1. Вивчити проблему формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки студентів за умов освітнього процесу у ЗВО.

1.1 Проаналізувати сутність конфліктної поведінки у психолого-педагогічній літературі.

1.2 Виявити особливості прояву конфліктної поведінки студентів за умов освітнього процесу у ЗВО.

1.3 Сконструювати Модель формування конструктивних стратегій конфліктного поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО.

2. Організувати та провести дослідження стратегій конфліктної поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО [19].

2.1 Виокремити етапи, методи і методики дослідження.

2.2 Охарактеризувати вибірку дослідження.

3. Провести дослідно-експериментальне дослідження формування стратегій конфліктного поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО.

3.1 Розробити та апробувати психолого-педагогічну програму формування стратегій конфліктної поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО.

3.2 Провести аналіз результатів формуючого експерименту.

3.3 Розробити рекомендації щодо формування стратегій.

Конфліктної поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО [22].

Модель формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО складається з наступних компонентів: мети, завдань, що формує роботи, методів, що використовуються у формуючій роботі, результату [43].

Охарактеризуємо блоки моделі:

1. Теоретичний блок. Мета: вивчити феномен у психолого-педагогічній літературі, реалізувати аналіз, узагальнення, формування теоретичного матеріалу, визначення основних понять, показників, вибір методик до виконання констатуючого експерименту [21].

2. Діагностичний блок. Мета: дати характеристику етапам, методам та методикам досліджень. Охарактеризувати вибірку, проаналізувати результати обстеження [22].

3. Формуючий блок. Мета: розробити та реалізувати програму формування стратегій конфліктної поведінки студентів за умов освітнього процесу у ЗВО. Даний блок включає створення формування

конструктивних стратегій конфліктної поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО за допомогою вправ, ігор, бесіди, вирішення ситуаційних завдань.

4. Аналітичний блок. Мета: проаналізувати результати дослідно-експериментального дослідження та опрацювати результати за допомогою Т-Критерію Вілкоксона.

Передбачуваний результат: переважання стратегії співробітництво групи, зниження рівня уникнення, суперництва, пристосування; підвищення адекватності іміджу спілкування особистості ситуації взаємодії; зниження конфліктності та негативної особистісної агресивності.

Таким чином, складено дерево цілей теоретично обґрунтовано, розроблено психолого-педагогічну модель формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО.

Виходячи із сформованого дерева цілей, складено модель формування стратегій конфліктної поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО, представлену на рис. 1.3.2.

Рис. 1.3.2

Модель формування конструктивних конфліктних стратегій поведінки студентів в умовах освітнього процесу в ЗВО

Дерево цілей залежить від генеральної мети та підпорядковується їй: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити формування стратегій конфліктного поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО [19]. Психолого-педагогічна модель формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО складається з наступних блоків: теоретичний, діагностичний, формуючий та аналітичний.

Висновки до розділу 1

Конфліктна поведінка – зовнішня активність, взаємодія двох і більше сторін, що у стані емоційного порушення, що відбувається внаслідок зіткнення протилежних інтересів, позицій, точок зору. Така поведінка властива як людині, так і тваринам.

Конфлікт – активна суперечність, що виникає між двома і більше людьми, які мають опозиційні погляди та цілі, що реалізують їх на шкоду одній або обом сторонам.

Вирізняють такі стратегії поведінки людей у конфлікті: співпраця (кооперація), уникнення (догляд), компроміс, суперництво, пристосування. Конфліктна поведінка полягає у прояві зовнішньої активності суб'єктів, які перебувають у стані емоційного збудження, що спрямована на вирішення суперечностей. Конфліктна поведінка включає такі стратегії: уникнення, пристосування, компроміс, суперництво, співробітництво. У свою чергу, конфліктна поведінка поділяється на конструктивну та деструктивну.

Конструктивна конфліктна поведінка передбачає застосування особистістю вміння аналізувати дії опонента, керувати власними емоціями та здатність до рефлексії. У випадку фруструючих обставин, індивід здатний реструктурувати план досягнення бажаного результату, знайти центральну проблему та альтернативні варіанти вирішення конфліктної ситуації.

При вивченні конфлікту та поведінки у конфлікті важливо розглядати та враховувати характерологічні та психофізіологічні особливості, інтегральну індивідуальність.

Конфліктні протиріччя на етапі студентського життя виявляються у безлічі ситуацій взаємодії: навчальної діяльності, колективній взаємодії, науковій та спортивній сферах, інтимно-особистісній та ін. На успішність подолання конфліктних ситуацій впливає вміння знаходити конструктивне рішення, застосовувати навички співробітництва як стратегії конфліктної поведінки. В результаті дослідження складено дерево цілей та теоретично обґрунтовано, і розроблено психолого-педагогічна Модель стратегій конфліктного поведінки студентів в умовах освітнього процесу в ЗВО.

Дерево цілей залежить від генеральної мети та підкоряється їй: теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити ефективність програми формування стратегій конфліктної поведінки студентів за умов освітнього процесу у ЗВО.

Передбачуваний результат: переважання стратегії «співробітництво групи», зниження рівня уникнення, суперництва, пристосування; підвищення адекватності іміджу спілкування особистості, ситуації взаємодії; зниження конфліктності та негативної особистісної агресивності.

Психолого-педагогічна модель формування конструктивних стратегій конфліктного поведінки студентів в умовах освітнього процесу у ЗВО складається з наступних блоків: теоретичний, діагностичний, формуючий та аналітичний.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ СПІЛКУВАННЯ У КОНФЛІКТІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

2.1. Етапи, методи і методики дослідження

Метою даного емпіричного дослідження є вивчення зв'язку між стильовими особливостями поведінки у конфліктних ситуаціях та рівнем конфліктного спілкування майбутніх психологів. Зокрема, досліджується, які конкретні стилі поведінки в конфліктних ситуаціях характерні для психологів, і чи є зв'язок між цими стилями та рівнем їхньої конфліктності. Дослідження спрямоване на виявлення та аналіз типових реакцій майбутніх психологів у конфліктних ситуаціях, враховуючи їхні індивідуальні особливості та рівень конфліктності. Це може виявитися корисним для розробки спеціалізованих програм навчання та підготовки, які спрямовані на покращення навичок вирішення конфліктів та ефективного управління конфліктністю серед майбутніх психологів [1, с. 25].

Результати такого дослідження можуть мати велике значення для розробки спеціалізованих програм навчання та підготовки для майбутніх психологів. Зокрема, вони можуть допомогти визначити найбільш ефективні методи навчання, спрямовані на розвиток навичок вирішення конфліктів та управління конфліктністю. Такі програми можуть включати тренування з розвитку емпатії, навичок комунікації, а також методики зниження рівня стресу.

Саме, дослідження типових реакцій майбутніх психологів у конфліктних ситуаціях є важливим кроком у покращенні якості їхньої професійної підготовки та підвищенні ефективності їхньої майбутньої діяльності [2].

Аналіз стилів поведінки в контексті конфліктності повністю може

допомогти зрозуміти, як саме особистісні особливості впливають на стратегії взаємодії в конфліктних ситуаціях та які саме аспекти конфліктності можуть впливати на прийняття рішень у цих ситуаціях. Такий аналіз може стати основою для подальших досліджень у галузі психології конфліктів та розвитку ефективних програм психологічної підтримки для майбутніх фахівців.

У рамках дослідження поставлено наступні завдання:

1. Провести емпіричне вивчення стилів поведінки у конфліктних ситуаціях та рівня конфліктності майбутніх психологів.
2. Виявити наявність та характер зв'язку між стильовими особливостями поведінки у конфліктних ситуаціях та рівнем конфліктності майбутніх психологів.
3. Розробити рекомендації щодо корекції стилів поведінки майбутніх психологів у конфліктних ситуаціях на основі їхнього рівня конфліктності.

Дослідження проводиться за допомогою таких методик:

- "Стратегія поведінки у конфліктній ситуації" К. Томаса та Р. Кілмана для визначення домінуючих стилів поведінки у конфліктних ситуаціях.
- "Вимірювання рівня тривожності" Дж. Тейлора, адаптована Т. Немчіним, для виявлення рівня конфліктності майбутніх психологів.
- Методика «Оцінка власної поведінки в конфліктних ситуаціях» С. Ваймара. Головною метою є оцінка власної поведінки в конфліктних ситуаціях. Автор тесту С. Ваймар вирізняє 5 стилів поведінки: жорсткий, демократичний, компромісний, м'який, ухилення.
- Тест на гнучкість Методика «Стратегія поведінки у конфліктній ситуації» К. Томаса та Р. Кілмана спрямована на визначення переважаючого способу взаємодії особистості з конфліктними ситуаціями. Вона ґрунтується на двовимірній моделі вирішення конфліктів, де одна складова визначається як кооперація, а інша - як напористість. З урахуванням цих вимірів, методика виділяє такі способи подолання конфліктів: суперництво, співпраця,

компроміс, уникання, пристосування.

Тест складається з 30 пар тверджень, що відображають різні стилі поведінки в конфліктних ситуаціях. Респондент повинен обрати одне твердження з кожної пари, яке найкраще відповідає його ставленню до конфлікту, і позначити його у бланку відповідей. Після цього проводиться обробка отриманих даних за ключем методики, де максимальний бал за кожним способом поведінки становить 12. Чим вищий бал за певним стилем, тим більш домінуючим він є для респондента при вирішенні конфліктної ситуації.

Щодо методики «Вимірювання рівня конфліктності» Дж. Тейлора, вона складається з 50 запитань, на які респондент повинен відповісти «так», «ні» або «не знаю». Отримані дані обробляються згідно ключа методики, де рівень конфліктності оцінюється наступним чином: 0-5 балів

- низький рівень, 6-15 балів - середній з тенденцією до низького рівня конфліктності, 16-25 балів - середній з тенденцією до високого рівня конфліктності, 26-40 балів - високий рівень конфліктності, вище 41 - дуже високий рівень конфліктності.

Отримані дані з методики «Вимірювання рівня конфліктності»

Дж. Тейлора обробляються за допомогою ключа методики, що дозволяє класифікувати рівень конфліктності респондента. Згідно з цим ключем:

Результати від 0 до 5 балів свідчать про низький рівень конфліктності.

- Оцінка від 6 до 15 балів вказує на середній рівень конфліктності з тенденцією до низького.
- Якщо отримані бали знаходяться в діапазоні від 16 до 25, то це середній рівень конфліктності з тенденцією до високого.
- Результати від 26 до 40 балів свідчать про високий рівень конфліктності .

Якщо бали перевищують 41, то це вказує на дуже високий рівень конфліктності.

Методика «Оцінка власної поведінки в конфліктних ситуаціях»

розроблена С. Ваймаром з метою дослідження та визначення стилю поведінки особистості в конфліктних ситуаціях. Цей метод виокремлює п'ять різних стилів поведінки: жорсткий, демократичний, компромісний, м'який, та ухилення.

Методика складається з 15 тверджень-відповідей, які пропонуються для оцінки відповіді на основне питання: «Як ви зазвичай поведетесь під час конфліктної ситуації?». Кожному твердженню присвоюється бал, відповідно до частоти з якою воно спостерігається: часто (3 бали), інколи (2 бали), рідко (1 бал), ніколи (0 балів). Згідно з ключем методики, на кожний тип поведінки припадає 3 твердження з відповідями; тип, за яким респондент набрав найбільшу кількість балів, вважається домінуючим у нього під час конфліктних ситуацій. Отримані результати дослідження дозволять краще розуміти взаємозв'язок між стилями поведінки та рівнем конфліктності майбутніх психологів та розробити рекомендації для їхнього професійного розвитку.

Тест на гнучкість у стратегіях конфліктного спілкування для майбутніх психологів складається з трьох частин, кожна з яких містить ситуаційні, особисті та загальні питання. У першій частині запитують про реакцію на конфлікт з колегою або другом, у другій - як ви ставитесь до критики та вирішення конфліктів у родині, а в третій - про ваші пріоритети та спосіб вираження емоцій у конфліктних ситуаціях.

Оцінка відповідей проводиться за системою балів, де кожній відповіді присвоєно вагу відповідно до її характеру. Після підрахунку балів, результати інтерпретуються таким чином: від 6 до 10 балів вказують на гнучкість та здатність до компромісів у конфліктних ситуаціях, від 0 до 5 - на можливу тенденцію до жорстких або уникнутих стратегій, а від -5 до 0 - на важкість у вирішенні конфліктів та ефективному спілкуванні у стресових умовах.

Вказаний тест допомагає майбутнім психологам розібратися у своїх стратегіях конфліктного спілкування та виявити можливість для розвитку навичок гнучкості та ефективного вирішення конфліктів.

Дослідження проводилося на базі Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. У ньому взяли участь 40 майбутніх студентів у віці від 20 до 23 років, які навчаються за спеціальністю «психологія».

2.2 Характеристика вибірки і аналіз результатів констатуючого дослідження

Проведений аналіз дослідження дозволив зробити висновки щодо взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями та рівнем асертивності у молоді. Результати показують, що існує певна взаємодія між тим, які цінності визнає людина значущими, і тим, наскільки вона відчуває себе асертивною. Це відкриває можливості для подальшого вивчення цього зв'язку та розробки програм, спрямованих на підвищення асертивності через вплив на ціннісні установки. Аналіз результатів дослідження вказує на потребу у подальших наукових дослідженнях для розширення розуміння впливу ціннісних орієнтацій на рівень асертивності та розвитку ефективних підходів до підвищення психологічної готовності до управління [3, с. 101].

За допомогою методики «Стратегія поведінки у конфліктній ситуації» К. Томаса були отримані дані щодо стилів поведінки майбутніх психологів. Індивідуальні дані всіх опитаних були занесені до таблиці, яка подана в Додатку А. Узагальнені дані наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Дані щодо стилів поведінки майбутніх психологів у конфліктній ситуації за методикою К. Томаса

Стилі поведінки	Кількість респондентів	Відсоток
Уникання	9	22,5
Суперництво	5	12,5
Пристосування	8	20
Компроміс	10	25
Співпраця	8	20

За табличними даними видно, що майбутні психологи використовують у конфліктних ситуаціях весь арсенал стилів поведінки, але в різній мірі. Домінуючими серед них є стиль компромісу (25%) та уникнення (22.5%). Значною мірою ними використовуються стилі співпраці і пристосування (по 20%). Найменше їм притаманний стиль суперництва (12,5%). Дані свідчать про те, що майбутні психологи проявляють гнучкість у виборі стратегій управління конфліктами, використовуючи різні стилі поведінки залежно від конкретної ситуації.

Спроможність адаптуватися до різних обставин є важливою як у психологічній практиці, так і у взаємодії з клієнтами або колегами.

Домінування компромісу та уникання може свідчити про те, що майбутні психологи мають нахил до пошуку гармонійного рішення, що враховує інтереси всіх сторін, або намагаються уникнути конфлікту, щоб зберегти стабільність взаємовідносин. Це свідчить про їхню здатність розуміти інтереси різних сторін та готовність знаходити компромісні рішення, які враховують потреби всіх учасників.

Підкреслення цих стратегій може вказувати на їхній прагнення до співпраці та побудови взаєморозуміння в конфліктних ситуаціях. Майбутні психологи, які виявляють ці риси, можуть мати схильність до розв'язання проблем через діалог та співпрацю, що сприяє створенню позитивних та здорових взаємин як у професійній, так і особистій сфері.

Важливою перевагою цих стратегій є їхній потенціал сприяти побудові довіри та сприяти вирішенню конфліктів без подальшого нашкодження відносинам. Такий підхід може сприяти підтримці позитивного та відкритого комунікаційного середовища, яке є важливим для успішної практики психолога.

Зауважимо, що використання стилів співпраці і пристосування також відображає готовність співпрацювати з іншими та змінювати свою поведінку відповідно до потреб ситуації, що може бути корисними навичками для майбутніх психологів.

Незважаючи на те, що стиль суперництва виявився менш поширеним серед майбутніх психологів, його присутність може бути корисною для розвитку навичок управління конфліктами та асертивної комунікації.

Так, навіть якщо стиль суперництва не є домінуючим серед майбутніх психологів, його наявність може мати певну цінність для їхнього розвитку. Суперництво, коли воно застосовується конструктивно, може стати підґрунтям для розвитку навичок управління конфліктами та асертивної комунікації.

Управління конфліктами вимагає вміння виявляти, розуміти та ефективно розв'язувати конфлікти, зберігаючи при цьому позитивні взаємовідносини з іншими. Суперницький стиль може допомогти розвивати навички впевненості, ставлення до себе та вміння стояти за свої права, що є важливими компонентами асертивної комунікації. Крім того, вміння використовувати суперницький стиль у конструктивних цілях може допомогти майбутнім психологам краще розуміти динаміку конфліктів та виявляти шляхи їхнього вирішення. Це може мати позитивний вплив на їхню професійну діяльність, особливо в контексті роботи з клієнтами або у групових ситуаціях.

Отже, майбутні психологи, потрапляючи у конфліктні ситуації, проявляють пошук компромісних рішень та намагаються уникати протистояння. Також вони демонструють здатність до співпраці та

пристосування, враховуючи інтереси всіх учасників конфлікту. Розглядаючи їхню поведінку у конфліктних ситуаціях, можна відзначити, що майбутні психологи демонструють гнучкість та вміння шукати альтернативні шляхи вирішення проблем. Шляхом обходу прямих суперечностей вони спрямовані на знаходження компромісних рішень, які враховують інтереси усіх сторін конфлікту. Це свідчить про їхню здатність розуміти та ефективно взаємодіяти з різними поглядами та позиціями. Крім того, їхня готовність до співпраці та пристосування дозволяє їм активно залучати інших учасників конфлікту до пошуку спільних рішень, сприяючи побудові позитивних взаємин та розвитку взаєморозуміння.

Цей підхід відображає їхні вміння адаптуватись до різноманітних ситуацій та знаходити оптимальні вихідні шляхи з конфліктних ситуацій. Вони виявляють гнучкість у виборі стратегій та готовність до пошуку конструктивних рішень, що дозволяє їм забезпечувати ефективне вирішення проблем та підтримувати стабільність у взаємодії з оточуючими. Такий підхід визначає їх як компетентних майбутніх психологів, здатних успішно впоратися зі складнощами та конфліктними ситуаціями у своїй професійній діяльності.

Аналіз даних, отриманих за методикою вимірювання рівня конфліктності Дж. Тейлора, розкриває широкий спектр емоційних відгуків майбутніх психологів. Результати показують, що серед них спостерігається різна інтенсивність тривожних станів. Загалом, 32,5% респондентів відзначили середній рівень конфліктності з певною тенденцією до високого ступеня конфліктності. Це може вказувати на те, що студенти часто відчують певну схвильованість у різних ситуаціях, проте вони здатні контролювати ці емоції і продовжувати свою діяльність.

Також варто відзначити, що 20% майбутніх психологів мають низький рівень конфліктності, ще 22,5% – середній рівень конфліктності з тенденцією до низького. Це свідчить про те, що деякі студенти можуть досить легко справлятися зі стресом і конфліктністю, що сприяє їхній ефективності у

вирішенні конфліктних ситуацій та інших завдань.

Найменш поширеними серед майбутніх психологів є високий (15%) і дуже високий (10%) рівні конфліктності. Однак ці категорії також важливі для розуміння та підтримки студентів, які можуть потребувати додаткової підтримки або навчальних стратегій для подолання тривоги та стресу.

Отже, у майбутніх психологів, які опиняються у конфліктних ситуаціях, спостерігається виявлення конфліктності, можливих страхів та невпевненості у собі. Ці емоційні реакції можуть бути результатом їхніх індивідуальних особливостей, досвіду навчання та спілкування, а також наявності конфліктів і спірних ситуацій. Також можливі впливи особистісних переживань та страхів, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю. Узагальнені дані наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Дані щодо рівнів конфліктності майбутніх психологів у конфліктній ситуації за методикою Дж. Тейлора.

Рівень конфліктності	Кількість респондентів	Відсоток (%)
Низький	8	20
Середній, з тенденцією до низького	9	22,5
Середній, з тенденцією до високого	13	32,5
Високий	6	15
Дуже високий	4	10

Найбільш помітними проявами конфліктності у майбутніх психологів є емоційна напруженість, невпевненість у власних здібностях або, навпаки, підвищена самооцінка, а також наявність страхів. Менш помітними можуть бути низька продуктивність у провідній діяльності та в процесі комунікації.

Дані, отримані за допомогою методики "Оцінка власної поведінки в конфліктних ситуаціях" за С. Ваймаром, показують, що студенти використовують різні стилі поведінки у конфліктних ситуаціях, проте деякі

стилі виявляються більш популярними за інші. Узагальнені дані наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Дані щодо розподілу стилів поведінки студентів у конфліктних ситуаціях за С. Ваймаром

Стилі поведінки	Кількість респондентів	Відсоток (%)
Компромісний	13	32,5
Демократичний	10	25
М'який	9	22,5
Ухилення	5	12,5
Жорсткий	3	7,5

За отриманими даними, можна побачити, що студенти виявляють деякий рівень гнучкості та адаптивності у виборі стилів поведінки під час конфліктів. Найбільш поширеними стилями є компромісний та демократичний, які використовуються відповідно 32,5% та 25% студентів. Стиль м'який та ухилення також є досить поширеними, і використовуються відповідно 22,5% та 12,5% студентів. Найменш поширеним стилем є жорсткий, який виявлений у лише 7,5% студентів.

Вказані дані свідчать, що студенти демонструють здатність до співпраці та вміння знаходити компроміси у конфліктних ситуаціях. Вони прагнуть до досягнення спільного рішення та готовність до співпраці для розв'язання конфлікту. У таких ситуаціях, їхня поведінка характеризується бажанням знаходити компроміси та рішення, що враховують інтереси всіх учасників конфлікту, зберігаючи при цьому соціальні зв'язки та взаємини.

Розуміння цих особливостей в майбутніх психологів є важливим для їхнього професійного розвитку. Розробка стратегій управління підтримки емоційного благополуччя може сприяти їхній успішній практиці та ефективному взаємодії з клієнтами.

Щодо проведеного тесту на гнучкість, варто вказати наступне. У першій частині проведеного тесту на гнучкість майбутні психологи різноманітно реагують на конфліктні ситуації. Деякі з них проявляють високий рівень емпатії та готовності до співпраці, які обмежуються до обговорення ситуації та пошуку компромісу. Інші виявляють тенденцію звертатися за допомогою до керівництва або HR, шукаючи зовнішньої підтримки у вирішенні конфліктів. Однак деякі обирають уникнення конфлікту і вибірково приховують свої емоції, уникаючи дальшого спілкування з особою, з якою виникла суперечка.

В другій частині тесту бачимо, що майбутні психологи різним чином реагують на критику та негативний фідбек. Деякі з них вважають це можливістю для особистого зростання і вдосконалення, тоді як інші відчують образу або обурення, але все ж спробують прийняти корисність від наданого фідбеку. Є й такі, хто відкидає критику та відчуває себе вразливими або відразливими.

У третій частині тесту важливим для майбутніх психологів в конфлікті є пошук спільного шляху для вирішення проблеми. Деякі віддають перевагу збереженню миру у відносинах, навіть якщо це означає уступку у власних потребах. Інші настійко відстоюють свої інтереси незалежно від наслідків. Щодо виявлення емоцій у конфліктних ситуаціях, деякі вважають це нормальною частиною взаємодії та намагаються керувати ними, в той час як інші уникають виявлення емоцій через їхнє сприйняття як слабкості.

Хоча високі та дуже високі рівні конфліктного спілкування не є домінуючими серед майбутніх психологів, їх значення важко переоцінити в контексті розвитку та підтримки студентської громади. Ці категорії можуть свідчити про наявність значної емоційної напруги та стресу у певних груп студентів, що може впливати на їхню академічну та особистісну ефективність.

Для забезпечення гармонійного розвитку всіх майбутніх психологів важливо надати їм підтримку та допомогу у подоланні тривоги та стресу. Це може включати в себе розвиток та впровадження програм психологічної підтримки, тренінгів зі стресового менеджменту, а також індивідуального

консультування та психологічної терапії. Крім того, важливо створити сприятливу навчальну та соціальну середу, де студенти можуть відчувати підтримку та знаходити способи ефективного впорядкування своїх емоцій та стресових реакцій. Розвиток та впровадження програм психологічної підтримки можуть стати ефективним інструментом для надання допомоги студентам. Ці програми можуть включати в себе тренінги зі стресового менеджменту, групові сесії для обговорення емоційних труднощів, а також індивідуальне консультування та психологічну терапію.

Додатково, створення сприятливої навчальної та соціальної середи допомагає зменшити рівень стресу серед студентів. Це може включати в себе проведення регулярних заходів для підтримки емоційного здоров'я, створення менторських програм, де старші студенти чи викладачі можуть надавати підтримку молодшим колегам, а також розвиток механізмів для ефективного управління навчальними навантаженнями.

Загальний підхід до забезпечення психологічного благополуччя майбутніх психологів має сприяти не лише їхньому особистісному розвитку, але й покращенню якості їхньої професійної діяльності в майбутньому. Шляхом підтримки їхнього психологічного благополуччя та власного особистісного розвитку можна сприяти покращенню їхніх навичок спілкування, емпатії та розуміння, що є ключовими для успішного ведення клієнтських сесій.

Додатково, забезпечення психологічного благополуччя майбутніх психологів може сприяти їхній здатності ефективно впоратися з власними емоціями та стресом, що часто супроводжує роботу у сфері психології. Це може допомогти їм уникнути професійного вигорання та зберегти свою власну психічну та емоційну стійкість на високому рівні.

Такий підхід до навчання майбутніх психологів може також сприяти розвитку більш гнучких та адаптивних психологічних підходів, які вони зможуть застосовувати в різних ситуаціях та з різними клієнтами. Це важливо, оскільки робота в сфері психології часто вимагає індивідуального підходу та

вміння адаптуватися до потреб різних осіб.

Висновки до 2 розділу

Аналізуючи результати експерименту з методикою «Стратегія поведінки у конфліктній ситуації» К. Томаса свідчать про те, що майбутні психологи мають широкий спектр стратегій управління конфліктами. Вони використовують різноманітні стилі поведінки залежно від ситуації, проте найбільш поширеними серед них є компроміс та уникнення. Це вказує на їхню готовність до пошуку компромісів та уникнення конфліктів для збереження стабільності. Крім того, були виявлені інші стилі, такі як співпраця та пристосування, що свідчить про їхню гнучкість та здатність до адаптації у різних ситуаціях. Такий різноманітний підхід сприяє ефективному вирішенню конфліктів та побудові позитивних відносин у робочому оточенні.

Варто вказати про те, що використання співпраці дозволяє майбутнім психологам проявляти емпатію та розуміння, сприяючи спільним рішенням та побудові довіри. Здатність до пристосування дозволяє швидко реагувати на зміни та знаходити оптимальні шляхи вирішення проблем. Такий різноманітний підхід стає ключовим елементом успішного вирішення конфліктних ситуацій та підтримання позитивного робочого середовища.

Щодо аналізу рівня конфліктності за методикою Дж. Тейлора, виявлено, що серед майбутніх психологів існує різна інтенсивність тривожних станів. Більшість студентів відзначили середній рівень конфліктності з певною тенденцією до високого. Це може бути пов'язано з їхнім досвідом навчання та спілкування, а також з наявністю конфліктів. Проте деякі студенти виявили низький рівень конфліктності або середній з тенденцією до низького, що може свідчити про їхню здатність ефективно керувати стресом.

За результатами використання методики «Оцінка власної поведінки в конфліктних ситуаціях» С. Ваймара, можна зробити наступні висновки. Студенти виявляють різноманітні стилі поведінки в конфліктних ситуаціях,

що свідчить про їхню гнучкість та здатність до адаптації до різних сценаріїв. Найбільш поширеними серед студентів є компромісний та демократичний стилі, що свідчить про їхню готовність до співпраці та знаходження компромісних рішень. Використання стилів м'якого та ухилення також є досить поширеним, що може свідчити про прагнення студентів уникати конфліктних ситуацій або підтримувати гармонію в стосунках. Жорсткий стиль виявлений у меншості студентів, що може свідчити про відсутність у них агресивної чи домінантної поведінки в конфліктних ситуаціях.

Отже, різна інтенсивність конфліктних станів серед майбутніх психологів підкреслює важливість вивчення та розвитку навичок саморегуляції та ефективного керування стресом для успішної професійної діяльності в майбутньому.

РОЗДІЛ 3.

ПСИХОКОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА З РОЗВИТКУ КОНСТРУКТИВНИХ СТРАТЕГІЙ СПІЛКУВАННЯ У КОНФЛІКТІ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

3.1. Програма з розвитку конструктивних стратегій поведінки у практичній діяльності майбутніх психологів

Психологія, як наука, постійно розвивається і стає все більш важливою в сучасному суспільстві. Зростаюча потреба у психологічній допомозі та консультуванні ставить перед майбутніми психологами величезні виклики. Однак, підготовка психологів не обмежується тільки набуттям теоретичних знань; вона також включає формування конструктивних стратегій поведінки, які є ключовими для успішної практичної діяльності у цій сфері.

Програма формування конструктивних стратегій поведінки у майбутніх психологів повинна бути комплексною та враховувати різні аспекти їхньої підготовки. Перш за все, ця програма повинна спрямовуватися на розвиток емоційного і соціального інтелекту, а також навичок міжособистісного спілкування. Майбутні психологи повинні навчитися ефективно взаємодіяти з клієнтами, виявляти емпатію та розуміння, а також вміти ефективно вирішувати конфлікти та працювати у команді [4, с. 45].

Далі, важливим аспектом програми є розвиток навичок аналізу та критичного мислення. Майбутні психологи повинні вміти аналізувати складні ситуації, розуміти причини поведінкових змін у своїх клієнтів, а також критично оцінювати наукові дані та методи дослідження.

Крім того, програма повинна передбачати розвиток навичок роботи зі стресом та саморегуляції. Робота психолога часто пов'язана з високим рівнем стресу та емоційною напругою. Тому важливо, щоб майбутні фахівці вміли ефективно управляти своїми емоціями, знаходити способи релаксації та відновлення емоційного балансу [5].

Крім того, програма повинна включати практичну роботу та стажування в різних сферах психології, що дозволить майбутнім спеціалістам отримати практичний досвід роботи з клієнтами різного віку та соціального статусу. Такий досвід є невід'ємною складовою їхньої підготовки і дозволить їм застосовувати теоретичні знання на практиці (таблиця 3.1.).

Таблиця 3.1.

Головні аспекти формування конструктивних стратегій поведінки у майбутніх психологів враховує різні аспекти їхньої підготовки

Аспект програми	Опис
Розвиток емоційного і соціального інтелекту	Навчання ефективної комунікації з клієнтами, розвиток емпатії та розуміння, навички вирішення конфліктів та праці в команді.
Розвиток навичок аналізу та критичного мислення	Навчання аналізу складних ситуацій, розуміння причин поведінкових змін, критична оцінка наукових даних та методів дослідження.
Розвиток навичок роботи зі стресом та саморегуляцією	Навчання ефективного управління емоціями, знаходження способів релаксації та відновлення емоційного балансу.
Практична робота та стажування	Отримання практичного досвіду роботи з клієнтами різного віку та соціального статусу, застосування теоретичних знань на практиці.

Зважаючи на викладене, кожен аспект спрямований на розвиток конкретних навичок та вмінь, необхідних для успішної практичної діяльності у сфері психології.

Проблема підготовки майбутніх психологів у вищій освіті не є новою. Хоча саме формування особистісних стратегій професійної діяльності не досліджувалося безпосередньо, воно знаходить відображення у дослідженні проблем професійної підготовки та професіоналізації психологів. Цю проблему досліджували І.І. Бондаренко, Ж.П. Вірна, С.Д. Максименко та інші [10, с. 63].

Результати досліджень свідчать про важливість рівня індивідуальної

зрілості та готовності до професійної діяльності, відповідності обраній сфері та особистісних властивостей молодих людей для професійного розвитку в психології. Врахування рівня індивідуальної зрілості і готовності до професійної діяльності, а також відповідності обраній сфері і особистісних властивостей молодих людей є ключовими для успішного професійного розвитку в психології. Такий підхід допомагає кожному студентові розвивати власний потенціал і здібності, щоб стати успішним професіоналом у майбутньому.

Однак, у психологічних підручниках відсутні конкретні поради щодо формування у студентів майбутніх психологів вмінь розробляти особистісні стратегії. Видатки на професійну підготовку майбутніх фахівців психології, ймовірно, повинні включати в себе формування необхідних якостей для вибору таких стратегій.

Очевидно, що навчання майбутніх психологів не може обмежуватися виключно професійними аспектами. Слід враховувати, що процес навчання у вищих навчальних закладах також сприяє розвитку особистості студентів. Відповідно до Е. Еріксона, важливо розглядати цей процес як пошук власної ідентичності.

Розуміння механізмів формування особистісних стратегій професійної діяльності нерозривно пов'язане з пізнанням особистості як активного суб'єкта діяльності. У контексті професійної підготовки майбутніх психологів, це означає розгляд особистості як носія відповідних професійних навичок, знань, мотивів та цілей, необхідних для успішної професійної діяльності. Особистість сприймається як активний суб'єкт, що володіє не лише знаннями та вміннями, але й має у собі відповідні мотиви та цілі, які направляють її діяльність у психологічній сфері.

У контексті підготовки майбутніх психологів, розгляд особистості як суб'єкта діяльності означає вивчення її індивідуальних особливостей, які визначають її професійну придатність та успішність у вибраній галузі. Важливо розуміти, яким чином внутрішні психологічні процеси впливають на

формування професійних якостей та здібностей майбутніх психологів [11, с. 45].

Механізми формування особистісних стратегій професійної діяльності можуть бути різноманітними і включати в себе як внутрішні, так і зовнішні фактори. Внутрішні фактори включають морфофункціональні особливості, темперамент, вольові якості та здібності. Зовнішні фактори можуть включати навчання, підготовку та вплив оточуючого середовища.

Зазначений підхід до розуміння формування особистісних стратегій професійної діяльності допомагає підготувати майбутніх психологів до викликів та завдань, які вони зустрінуть у своїй професійній кар'єрі, допомагаючи їм розвивати не лише технічні навички, але й особистісні якості, необхідні для успішної практики у сучасному світі.

Процес формування особистісних стратегій включає у себе вивчення та усвідомлення особливостей власної особистості, а також розвиток індивідуальних професійних якостей та компетенцій. Це вимагає аналізу власних сильних та слабких сторін, розуміння своїх професійних уподобань та цілей, а також вміння пристосовувати свою діяльність до вимог та умов професійного середовища.

Розкриття цих механізмів сприяє формуванню у майбутніх психологів гнучкості та адаптивності, а також допомагає їм виробляти ефективні стратегії розв'язання професійних завдань та подолання труднощів. Такий підхід сприяє не лише професійному зростанню, а й розвитку особистості в цілому [12, с. 78].

Також встановлено зв'язок між концепціями особистісних стратегій професійної діяльності та індивідуального стилю діяльності. Зазначено, що формування індивідуального стилю може відбуватися по двом шляхам: стихійному та цілеспрямованому. Перший передбачає формування стратегій без свідомого аналізу, внаслідок впливу психофізіологічних здібностей, тоді як другий описує процес, коли психолог аналізує свої сильні та слабкі сторони, щоб обрати відповідні інструменти діяльності.

Для досягнення високого рівня сформованості особистісних стратегій професійної діяльності у майбутніх психологів запропоновано варіант профілювання у підготовці. Цей підхід передбачає кілька важливих умов:

1. Наявність спецкурсів за вибором, які враховують різні потреби студентів у профілюванні та спеціалізації, залучення практикуючих психологів для їх проведення.
2. Проходження виробничих практик у закладах, що відповідають профілю підготовки.
3. Написання курсових та дипломних робіт за тематикою, пов'язаною з обраною спеціалізацією.
4. Ординатура, під час якої психолог завершує свою професійну підготовку вже на робочому місці й отримує диплом після успішного проходження.

Такий вибір сфери спеціалізації дозволяє майбутнім психологам не лише глибше вивчати обрану область, але й активно формувати особистісні стратегії професійної діяльності, орієнтовані на конкретні вимоги та умови роботи у цій галузі. Робота у конкретній сфері дозволяє їм отримати поглиблене розуміння потреб та проблем клієнтів, а також набути специфічних знань і методик, що використовуються у даній галузі.

Крім того, спеціалізація дозволяє майбутнім психологам зосередитися на вирішенні конкретних завдань і розвивати особистісні стратегії, що відповідають вимогам та особливостям роботи у вибраній області. Вони можуть активно впроваджувати нові методи та техніки, виробляти ефективні стратегії взаємодії з клієнтами та колегами, а також розвивати власний професійний стиль, що відповідає їхнім особистісним та професійним цілям [15, с. 96].

Таким чином, вибір спеціалізації у психології не лише допомагає розширити знання та вміння у конкретній галузі, але й стимулює розвиток особистості та формування індивідуальних стратегій професійної діяльності, що є ключовими для досягнення успіху у цій професійній сфері.

Згідно з І.Ю. Філіпповою, успішність професійної діяльності психолога залежить не лише від технічних знань, але й від розвиненості особистості. Вона вказує на значення формування цілісного образу професіонала у майбутніх фахівців-психологів, що включає соціально-культурний та особистісно-професійний аспекти.

Як зазначає В.Г. Панок, професійне становлення сучасного практичного психолога має базуватися на використанні особистісного підходу як психолого-педагогічного принципу організації профільної та професійної підготовки. Цей принцип забезпечує розуміння, пізнання, розвиток та самореалізацію особистості в її цілісності та гармонії, в поєднанні соціально-дослідницького і практичного аспектів професійної підготовки.

Щодо формування стилю діяльності, варто звернутися до поглядів Є.П.Ільїна, який виділяє ряд чинників, що впливають на його формування. Серед них морфофункціональні особливості, нейродинамічні особливості, властивості темпераменту, вольові якості, здібності, стійкість до стресів. Важливо враховувати, що вибір стилю діяльності може залежати від домінуючих у конкретної людини факторів, які можуть бути різними для кожного індивіда.

Оскільки ефективна професійна підготовка психологів передбачає спеціальне увагу до особистісних якостей, важливо розуміти поняття професійно важливих якостей особистості психолога. Вони представляють собою сукупність психологічних характеристик, які визначають успішність навчання та професійної діяльності. Підбір конкретних програм для майбутніх психологів визначається результатами психологічного аналізу їхньої діяльності [14, с. 63].

Підсумовуючи, програма формування конструктивних стратегій поведінки у майбутніх психологів є ключовим елементом для їхнього успіху в практичній діяльності в сучасній психологічній сфері. Ця програма спрямована на створення фундаменту для ефективної роботи в умовах зростаючої складності та різноманітності психологічних викликів. Вона

передбачає комплексний підхід до підготовки, що враховує не лише теоретичні аспекти, але й практичні навички та особистісний розвиток майбутніх фахівців. Такий підхід допомагає їм стати компетентними та впевненими професіоналами, здатними ефективно працювати в будь-яких умовах сучасного психологічного середовища [17, с. 89].

3.2. Аналіз результатів формувального експерименту

Результати формуючого експерименту, проведеного за допомогою методики «Стратегія поведінки у конфліктній ситуації» К. Томаса, виявили, що майбутні психологи проявляють гнучкість у виборі стратегій управління конфліктами. Дані показали, що вони використовують весь спектр стилів поведінки, але з різною інтенсивністю. Найбільш поширеними серед них є стиль компромісу та уникнення, що свідчить про їхню готовність до пошуку гармонійних рішень або уникнення конфліктів для збереження стабільності взаємин.

Аналіз показав, що майбутні психологи використовують широкий спектр стилів поведінки, проте з різною інтенсивністю. Найбільш поширеними серед них є стиль компромісу та уникання. Це свідчить про їхню готовність до пошуку компромісів та уникнення конфліктів з метою збереження стабільності у взаєминах. Такий підхід може відображати їхню здатність до співпраці та демонструвати бажання підтримувати позитивні міжособистісні взаємини.

Деякі майбутні психологи також виявили використання стилів співпраці та пристосування. Це свідчить про їхню готовність до активної співпраці з іншими сторонами конфлікту та здатність до адаптації до нових умов. Такий підхід може бути корисним у вирішенні складних проблем та сприяти побудові позитивних відносин [18, с. 100].

Співпраця є важливим елементом вирішення конфліктів, оскільки вона

сприяє об'єднанню зусиль і знаходженню спільних рішень. Здатність до співпраці дозволяє майбутнім психологам виявляти емпатію, розуміння та відкритість до ідей та потреб інших учасників, що сприяє побудові довіри та позитивних відносин.

Пристосування в конфліктних ситуаціях показує гнучкість та здатність до адаптації до змінних умов. Майбутні психологи, які виявляють цей стиль, можуть швидко пристосовуватися до нових обставин, шукаючи оптимальні шляхи вирішення проблем.

Зазначене допомагає вирішувати складні проблеми, а й сприяє побудові позитивних та продуктивних відносин з іншими учасниками конфлікту. Використання стилів співпраці та пристосування є важливою складовою успішного вирішення конфліктів і сприяє побудові здорового та сприятливого робочого середовища.

Хоча стиль суперництва виявився менш поширеним серед майбутніх психологів, його наявність також важлива, оскільки він може використовуватися в ситуаціях, де потрібно захищати свої інтереси або визначати межі. Таким чином, різноманітність стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях свідчить про високий рівень адаптивності та готовність майбутніх психологів до вирішення різноманітних завдань у професійній діяльності.

Таке домінування компромісу та уникання може вказувати на те, що майбутні психологи мають нахил до співпраці та побудови взаєморозуміння. Це свідчить про їхню здатність розуміти інтереси різних сторін та готовність до знаходження компромісних рішень. Більшість майбутніх психологів також виявили використання стилів співпраці та пристосування, що підтверджує їхню схильність до співпраці та побудови позитивних взаємин. Ці стилі дозволяють їм будувати позитивні та довірчі відносини з оточуючими, що є важливим аспектом психологічної практики. Здатність співпрацювати з іншими людьми допомагає створювати сприятливу атмосферу для розвитку клієнта та досягнення позитивних результатів у роботі з ними [19, с. 74].

Пристосування до різних ситуацій є також важливою якістю для майбутніх психологів. Це дозволяє їм ефективно адаптуватися до змін у середовищі роботи, потреб клієнтів та вимог професійної практики. Гнучкість та здатність швидко пристосовуватися до нових умов можуть допомогти майбутнім психологам ефективно вирішувати різноманітні завдання та досягати успіху у своїй професійній діяльності.

Щодо аналізу даних з методики вимірювання рівня конфліктності Дж.Тейлора, виявлено, що серед майбутніх психологів спостерігається різна інтенсивність конфліктних станів. Більшість студентів відзначили середній рівень конфліктності з певною тенденцією до високого ступеня конфліктності. Це може бути результатом їхнього досвіду навчання та спілкування, а також наявності конфліктів і спірних ситуацій.

Можливо, у них є досить великий навантаження з навчання та іншими аспектами студентського життя, що призводить до певного рівня конфліктності. Також можливо, що наявність конфліктів і спірних ситуацій у їхньому оточенні впливає на їхні емоційний стан.

Навпаки, деякі майбутні психологи відзначили низький рівень конфліктності або середній рівень з тенденцією до низького. Це може свідчити про їхню здатність досить легко справлятися зі стресом і конфліктністю, що сприяє їхній ефективності у вирішенні конфліктних ситуацій та інших завдань. Можливо, ці студенти мають досвід або навички саморегуляції, які допомагають їм зберігати емоційний баланс у стресових ситуаціях. Вони можуть мати ефективні методи впорядкування своїх думок та емоцій, що дозволяє їм зберігати ясний розум та продовжувати свою діяльність навіть у напружених обставинах.

Такі низькі рівні конфліктності можуть також свідчити про те, що ці майбутні психологи мають стабільне емоційне самопочуття та впевненість у власних здібностях. Вони можуть бути готовими до викликів, які вони зустрінуть у своїй майбутній професійній діяльності, та впевнено керувати ситуаціями, що виникають [20].

Також важливо відзначити, що серед майбутніх психологів можуть бути ті, хто відчуває високий або навіть дуже високий рівень конфліктності. Ці студенти можуть потребувати додаткової підтримки та психологічної допомоги для подолання стресу та конфліктності і забезпечення їхнього емоційного благополуччя.

Зазначено, що певна кількість майбутніх психологів мають низький рівень конфліктності, що може свідчити про їхню здатність ефективно справлятися зі стресом. Однак деякі студенти виявили високий рівень конфліктності, що може вимагати додаткової підтримки та навчальних стратегій для подолання тривоги [22].

Отже, аналіз результатів показує, що майбутні психологи проявляють гнучкість у виборі стратегій управління конфліктами та виявляють різні рівні конфліктності. Ці дані допомагають зрозуміти їхні емоційні реакції та розвивати стратегії для ефективного управління тривогами та стресом у їхній майбутній професійній діяльності. Аналіз даних з методики вимірювання рівня конфліктності Дж. Тейлора надає важливу інформацію про емоційний стан майбутніх психологів, що може бути корисною для розробки стратегій управління конфліктності та підтримки їхнього емоційного благополуччя.

3.3. Рекомендації студентам щодо формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки в умовах освітнього процесу в ЗВО

В умовах сучасного освітнього середовища важливою складовою успішності студентів є їхня здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими та вирішувати конфліктні ситуації. У світлі цього, розвиток конструктивних стратегій конфліктного поведінки стає актуальним завданням для студентів у закладах вищої освіти (ЗВО). В умовах освітнього процесу в ЗВО студенти зіткнуться з різноманітними викликами та ситуаціями, в яких важливо вміти ефективно взаємодіяти, вирішувати конфлікти та сприяти позитивному

навчальному середовищу. Розвиток конструктивних стратегій конфліктного поведінки стає ключовим завданням для студентів у закладах вищої освіти. Студенти, які володіють конструктивними стратегіями управління конфліктами, мають можливість ефективно спілкуватися, вирішувати розбіжності думок та досягати спільних цілей у навчанні та в позаурочний період. Розвиваючи ці навички, студенти вчаться слухати одне одного, розуміти різноманітні точки зору та знаходити конструктивні рішення, що сприяє підвищенню якості навчального процесу та загального самовдосконалення. Значення розвитку конструктивних стратегій конфліктного поведінки для студентів у закладах вищої освіти наведено в таблиці 3.2. Такий підхід також сприяє створенню позитивного та дружнього середовища, де студенти можуть розвивати свої здібності та взаємодіяти один з одним на основі взаємоповаги та взаєморозуміння [21].

Таблиця 3.2.

Значення розвитку конструктивних стратегій конфліктного поведінки для студентів у закладах вищої освіти

Елементи	Опис
Здатність ефективно вирішувати конфлікти	Студенти навчаються аналізувати ситуації, шукати оптимальні вихідні рішення та розвивати навички лідерства.
Вміння ефективно взаємодіяти з оточуючими	Студенти зможуть побудувати сприятливі взаємини з колегами та викладачами, сприяючи спільним зусиллям у досягненні навчальних цілей.
Розвиток соціальних навичок	Майбутні психологи набудуть важливі соціальні навички, такі як ефективна комунікація та співпраця, які сприятимуть їхньому успіху як у навчанні, так і у майбутній кар'єрі.

В умовах навчального процесу в ЗВО, студенти часто стикаються з різноманітними викликами, такими як робота у групах, вирішення спірних питань, а також побудова взаємин з викладачами та однокурсниками. У таких ситуаціях важливо мати навички ефективного спілкування, вміння слухати та розуміти інших, а також здатність знаходити компроміси та розв'язувати конфлікти.

Розвиток конструктивних стратегій конфліктного поведінки допомагає студентам виявляти гнучкість у рішеннях, шукати компроміси та знаходити спільні точки зору. Вони навчаються аналізувати ситуації з різних поглядів та шукати оптимальні рішення, що сприяє побудові гармонійних взаємин та позитивному розвитку в освітньому середовищі.

Студенти, які володіють конструктивними стратегіями конфліктного поведінки, мають перевагу у створенні позитивного навчального середовища. Вони здатні побудувати сприятливі взаємини з колегами та викладачами, сприяючи спільним зусиллям у досягненні навчальних цілей. Такий підхід до взаємодії сприяє не лише академічному, а й особистісному зростанню студентів, формуючи в них важливі соціальні навички, які будуть корисні у їхньому майбутньому житті та кар'єрі. Лідер, який вміє ефективно вирішувати конфлікти та сприяти побудові позитивних відносин, має здатність об'єднувати людей, мобілізувати їхні зусилля та досягати спільних цілей. У навчальному середовищі це особливо важливо, оскільки студенти часто працюють у групах над проектами або виконують спільні завдання [30, с. 63].

Крім того, володіння конструктивними стратегіями конфліктного поведінки сприяє розвитку емоційного інтелекту студентів. Здатність розуміти свої власні емоції та емоції інших людей, а також вміння ефективно керувати ними, дозволяє студентам легше адаптуватися до різних ситуацій, будувати гармонійні взаємини та досягати успіху в освітньому процесі.

Отже, розвиток конструктивних стратегій конфліктного поведінки у студентів є важливим елементом їхнього особистісного та професійного розвитку. Здатність адаптуватися до різних ситуацій і вміння співпрацювати з різними людьми стає ключовими складовими успіху як у навчанні, так і у майбутній кар'єрі. Розвиваючи ці навички, студенти не лише підвищують свою професійну компетентність, а й сприяють побудові позитивного навчального та робочого середовища. Такий підхід допомагає їм досягати своїх цілей та розвиватися як особистості, готові до викликів сучасного світу. Ці навички не лише сприяють побудові позитивного навчального середовища, але й підготовляють студентів до майбутніх викликів у професійній сфері, де вміння ефективно взаємодіяти з оточуючими та вирішувати конфлікти є ключовими для успішної кар'єри.

Сучасне університетське життя переповнене різноманітними ситуаціями, де важливо вміти знаходити компроміси, вирішувати розбіжності та забезпечувати сприятливу атмосферу для навчання та розвитку. Навички ефективного спілкування та вміння ефективно управляти конфліктами допомагають студентам не лише досягати академічних цілей, а й створювати позитивне навчальне середовище, сприяючи своєму власному особистісному зростанню та розвитку. Розвиток конструктивних стратегій конфліктного поведінки стає необхідним елементом підготовки сучасних студентів у закладах вищої освіти, оскільки ці навички є ключовими для успішного навчання та подальшого професійного зростання в умовах сучасного світу [30].

Для студентів, які бажають формувати конструктивні стратегії конфліктного поведінки в умовах освітнього процесу в закладах вищої освіти (ЗВО), рекомендую такі кроки:

1. Розвивайте навички спілкування. Важливо вміти висловлювати свої думки та почувати себе комфортно у комунікації з іншими студентами, викладачами та адміністрацією ЗВО. Навички активного слухання, емпатії

та вміння виражати свої почуття та думки без конфліктних ситуацій допоможуть створити сприятливу атмосферу.

2. Вчимось вирішувати конфлікти конструктивно. Замість уникнення або погіршення ситуації, навчитися визначати корені конфліктів та шукати взаємовигідні рішення. Важливо бути відкритими до діалогу та пошуку компромісів, щоб досягти мирного вирішення суперечок.

3. Розвивайте навички співпраці. В умовах навчального середовища важливо вміти працювати в команді та співпрацювати з іншими студентами для досягнення спільних цілей. Навички співпраці допоможуть уникнути конфліктів та досягти кращих результатів у навчанні.

4. Вчитися керувати емоціями. Розвивайте навички саморегуляції та контролю емоцій. Важливо вміти вирішувати конфліктні ситуації з холодною головою та уникати принципових реакцій, які можуть загострити ситуацію.

5. Шукайте підтримку та консультації. У разі виникнення складних конфліктів або невпевненості у вирішенні ситуації не соромтеся звертатися за допомогою до викладачів, консультантів з психологічної підтримки чи керівників студентських організацій. Вони можуть надати вам корисні поради та підтримку у складних ситуаціях [29, с. 63].

Навички конструктивної конфліктної поведінки є важливим елементом вашого особистісного та професійного розвитку. Їхнє вдосконалення допоможе створити позитивну та продуктивну атмосферу в умовах навчального процесу в ЗВО. Розвиток навичок конструктивної конфліктної поведінки відкриває перед вами можливості побудови позитивних взаємин, підвищення ефективності командної роботи та досягнення спільних цілей. В умовах такого середовища виявлення конструктивних стратегій конфліктного поведінки стає важливим завданням для студентів.

Навички конструктивної конфліктної поведінки допоможуть майбутнім психологам створити атмосферу взаєморозуміння та довіри в навчальному закладі. Вміння знаходити компроміси, слухати думку інших та вміло вирішувати конфлікти сприятиме побудові позитивних міжособистісних

відносин та сприятиме спільному навчанню та розвитку. Вдосконалення навичок конструктивної конфліктної поведінки є не лише важливим аспектом особистісного зростання, але й ключовим елементом вашого професійного розвитку. Уміння ефективно взаємодіяти з іншими та вирішувати конфліктні ситуації є надзвичайно корисними навичками, які допоможуть вам як у навчанні, так і в майбутній професійній діяльності.

Розвиток цих навичок в умовах навчального процесу в закладах вищої освіти відкриває перед вами низку можливостей. Спроможність створювати позитивну та продуктивну атмосферу сприяє покращенню якості навчання та підвищенню вашої академічної ефективності. Крім того, вміння розв'язувати конфлікти конструктивно дозволить вам успішно працювати в команді, сприяючи підвищенню ефективності спільної роботи та досягненню спільних цілей. Взаємодія та вирішення конфліктів дозволить будувати позитивні відносини з оточуючими та досягати успіху як в навчанні, так і в вашій подальшій кар'єрі. Отже, інвестування часу та зусиль у розвиток цих навичок є ключовим кроком до вашого особистісного та професійного розвитку.

Студенти, які проявляють конструктивну конфліктну поведінку, здатні до розв'язання проблем через діалог та співпрацю. Вони шукають гармонійні рішення, що враховують інтереси всіх сторін, та готові до компромісів для досягнення спільних цілей навчання та професійного розвитку. Покращення навичок конструктивної конфліктної поведінки в навчальному середовищі допоможе майбутнім психологам не лише успішно пройти навчальний процес, а й підготує їх до викликів та можливостей, які вони зустрінуть у своїй майбутній професійній діяльності. Навички конструктивної конфліктної поведінки сприятимуть побудові взаєморозуміння, сприяючи не лише академічному зростанню, але й розвитку важливих міжособистісних навичок. Власне опанування цих навичок підготує до подальших викликів та допоможе створити перспективну та продуктивну кар'єру у сфері психології.

Професійне вдосконалення в цій сфері відкриє ними більше можливостей у майбутній кар'єрі. Незалежно від галузі, вміння керувати

конфліктами та будувати позитивні відносини з колегами, партнерами та клієнтами стануть вашими цінними активами у професійному житті.

Доцільно зазначити, що в сучасному світі роботи, де колективна праця та взаємодія є ключовими елементами бізнесу та професійного успіху, володіння навичками конструктивного вирішення конфліктів є надзвичайно важливим. Компанії шукають співробітників, які можуть ефективно вирішувати різноманітні ситуації та сприяти створенню позитивної робочої атмосфери [25, с. 78].

Здатність вирішувати конфлікти конструктивно та побудовувати гармонійні взаємини сприятимуть вашому професійному розвитку та зростанню у кар'єрі. Це дозволить вам бути більш успішними у вашій професійній діяльності, отримувати нові можливості та рухатися вперед у вашому професійному шляху. Таким чином, інвестування у розвиток навичок конструктивної конфліктної поведінки стане важливою складовою вашого професійного успіху та кар'єрного зростання. Створюючи сприятливу атмосферу взаєморозуміння та співпраці, ви забезпечуєте собі можливість працювати в команді, де кожен член цінується за свої внесок та підтримку.

Вирішуючи конфлікти конструктивно, майбутні психологи навчаться робити осмислені та обґрунтовані рішення, що відображають вашу здатність аналізувати ситуацію з різних боків та шукати оптимальний вихід. Це не лише збільшує вашу ефективність у професійній діяльності, але й сприяє вашому росту як лідера та експерта в обраній галузі. Здатність до адаптації до різноманітних ситуацій та пошук оптимальних рішень підвищить вашу професійну реалізацію та дозволить вам ефективніше впливати на оточуючих. Такий підхід також сприяє побудові довірливих стосунків з колегами та клієнтами, що є важливим для успіху в будь-якій професійній сфері.

Розвиваючи навички конструктивної конфліктної поведінки, психологи збагачують свій особистісний та професійний розвиток, стаючи більш впевненими у собі та здатними до вирішення будь-яких складних ситуацій. Такий підхід до конфліктів дозволить вам зосередитися на спільних цілях та

досягати більших успіхів у вашій кар'єрі, а також сприятиме розвитку вас як лідера та висококваліфікованого спеціаліста у галузі психології.

Інвестування у розвиток навичок конструктивної конфліктної поведінки стає стратегічним кроком для вашого професійного успіху. Це дозволить вам бути впевненими у собі та здатними досягати нових висот у вашій кар'єрі, будуючи плідні та взаємовигідні стосунки з колегами, партнерами та клієнтами для майбутніх психологів .

Таким чином, вдосконалення навичок конструктивної конфліктної поведінки є важливим елементом вашого особистісного та професійного розвитку. Відкриваючи шлях до побудови позитивної та продуктивної атмосфери в умовах навчального процесу в закладах вищої освіти, вони також сприятимуть вашому успіху в майбутній кар'єрі. В умовах навчального процесу ви зустрінете різноманітні виклики та ситуації, де важливо мати навички конструктивного взаємодії та розв'язання конфліктів. Це допоможе створити сприятливу атмосферу для навчання та співпраці, що в свою чергу підвищить вашу ефективність та досягнення в університеті.

Більш того, набуті навички будуть корисні у вашій майбутній кар'єрі. Вони допоможуть вам будувати позитивні та продуктивні взаємини з колегами, клієнтами та партнерами, що є важливим для вашого професійного успіху. Вміння ефективно вирішувати конфлікти та побудувати довірливі стосунки з іншими людьми стане вашою перевагою у будь-якій сфері діяльності. Таким чином, вдосконалення навичок конструктивної конфліктної поведінки відкриває перед вами шлях до успіху як в академічній, так і в професійній сферах [27].

Навички ефективного вирішення конфліктів та побудови довірливих стосунків є ключовими в будь-якій сфері діяльності, будь то освіта, бізнес, соціальна робота чи медицина. Управління конфліктами допомагає виробити навички спілкування, емпатії, розуміння та компромісу, що є важливими як у взаємодії з колегами, так і з клієнтами чи пацієнтами.

У академічній сфері, вміння вирішувати конфлікти може стати

важливим фактором у побудові продуктивних стосунків з однокурсниками та викладачами, сприяючи успішному навчанню та дослідженням. В професійній діяльності вміння керувати конфліктами може допомогти вирішувати проблеми з клієнтами, співробітниками та керівництвом, що підвищує ефективність та забезпечує позитивні робочі відносини.

Будь-яка сфера діяльності вимагає вміння працювати в команді та спілкуватися з людьми різного типу та культурного середовища. Тому навички управління конфліктами є не лише важливими для досягнення індивідуального успіху, але й створюють основу для побудови успішних взаємин у будь-якій сфері діяльності.

Висновки до 3 розділу

Програма формування конструктивних стратегій поведінки для майбутніх психологів має бути всебічною, охоплюючи різні аспекти їхньої підготовки. Перш за все, вона повинна спрямовуватися на розвиток емоційного та соціального інтелекту, а також навичок міжособистісного спілкування. Це включає навчання ефективній взаємодії з клієнтами, виявлення емпатії та розуміння, а також вміння вирішувати конфлікти та працювати в команді.

Крім того, важливим елементом програми є розвиток навичок аналізу та критичного мислення. Майбутні психологи повинні вміти аналізувати складні ситуації, розуміти причини поведінкових змін у своїх клієнтів, а також критично оцінювати наукові дані та методи дослідження.

Додатково, програма має передбачати розвиток навичок управління стресом та саморегуляції. Робота психолога часто пов'язана з високим рівнем стресу та емоційною напругою, тому важливо, щоб майбутні фахівці володіли методами ефективного керування своїми емоціями та знаходили способи релаксації.

Також важливо, щоб програма включала практичну роботу та стажування в різних сферах психології. Це допоможе студентам отримати практичний досвід роботи з клієнтами різного віку та соціального статусу.

У контексті підготовки майбутніх психологів, важливо розглядати особистість як суб'єкт діяльності, що передбачає вивчення її індивідуальних особливостей та їх вплив на професійну придатність та успішність у вибраній галузі. Механізми формування особистісних стратегій професійної діяльності можуть включати в себе як внутрішні, так і зовнішні фактори.

В умовах навчального процесу, студенти часто стикаються з викликами, такими як робота у групах, вирішення спірних питань та побудова взаємин з викладачами та однокурсниками. Тому важливо мати навички ефективного спілкування, вміння слухати та розуміти інших, а також здатність знаходити компроміси та розв'язувати конфлікти.

Розвиток конструктивних стратегій конфліктного поведінки допомагає студентам виявляти гнучкість у рішеннях, шукати компроміси та знаходити спільні точки зору. Це сприяє побудові гармонійних взаємин та позитивному розвитку в освітньому середовищі. Майбутні психологи, які володіють конструктивними стратегіями конфліктного поведінки, здатні створити сприятливе навчальне середовище, побудувати сприятливі взаємини та спільно працювати над досягненням навчальних цілей. Цей підхід сприяє не лише академічному, а й особистісному зростанню студентів, розвиваючи важливі соціальні навички, які будуть корисні у їхньому майбутньому житті та кар'єрі.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи стратегії конфліктного спілкування серед майбутніх психологів варто вказати на те, що вони свідчать про їхню гнучкість та здатність адаптуватися до різних ситуацій. Вони виявляють різні стилі поведінки в залежності від контексту конфлікту, проте найбільш поширеними серед них є компроміс та уникнення. Це вказує на їхню готовність до пошуку рішень, які задовольняють інтереси всіх сторін або уникнення конфлікту з метою збереження гармонії. Зокрема, використання співпраці дозволяє майбутнім психологам підтримувати емпатію та розуміння, сприяючи спільним рішенням та побудові довіри.

Крім того, їхня здатність до пристосування дозволяє швидко реагувати на зміни та знаходити оптимальні шляхи вирішення проблем. Разом це створює різноманітний та ефективний підхід до вирішення конфліктних ситуацій та сприяє побудові позитивних відносин у робочому оточенні. Пристосування включає у себе не лише адаптацію до змін внутрішнього середовища, такого як нові методи дослідження чи техніки роботи з клієнтами, але й вміння адекватно реагувати на зміни в зовнішніх умовах, таких як соціокультурні та економічні фактори.

Ця здатність до пристосування є важливою у вирішенні конфліктних ситуацій. Майбутні психологи, які володіють цією здатністю, здатні швидко адаптувати свої стратегії спілкування та розв'язання конфліктів до конкретної ситуації. Вони можуть шукати нові шляхи співпраці та взаєморозуміння з урахуванням змінних обставин та індивідуальних особливостей учасників конфлікту.

Разом це створює різноманітний та ефективний підхід до вирішення конфліктних ситуацій та сприяє побудові позитивних відносин у робочому оточенні. Майбутні психологи, які володіють цими навичками, можуть легше досягати спільних цілей та сприяти створенню сприятливого та продуктивного робочого середовища.

Здатність до ефективного реагування на конфліктні ситуації та знаходження оптимальних рішень сприяє створенню робочого середовища, де працівники почуваються зрозумілими та підтриманими. Це сприяє підвищенню моралі, зменшенню стресу та підвищенню загальної продуктивності. Колектив, де кожен працівник відчуває, що його думка важлива і його потреби розуміються, стає більш гармонійним і сприятливим для досягнення спільних цілей.

Крім того, зниження рівня стресу серед працівників має значний вплив на їхнє фізичне та психічне здоров'я. Покращення морального стану та зниження стресу може призвести до зменшення відсотку виробничих помилок, підвищення рівня концентрації та підвищення загальної продуктивності.

Варто вказати про те, що ефективне управління конфліктами не лише сприяє створенню сприятливого робочого середовища, але й має безпосередній вплив на успішність підприємства чи організації. Інвестування у розвиток навичок управління конфліктами серед персоналу може стати ключовим фактором у досягненні високих показників роботи та успіху організації в цілому.

Крім того, майбутні психологи, які володіють навичками ефективного управління конфліктами, можуть бути більш успішними у розв'язанні проблем та досягненні спільних цілей. Вони можуть стати катализаторами позитивних змін у своєму робочому колективі, сприяючи створенню атмосфери взаємного довіри та підтримки. Збагачені різноманітними стратегіями управління конфліктами та спроможністю до пристосування, майбутні психологи готові до вирішення навіть найскладніших ситуацій у робочому середовищі, сприяючи позитивній динаміці та досягненню спільних цілей.

Аналіз результатів експерименту з методикою «Стратегія поведінки у конфліктній ситуації» К. Томаса показує, що майбутні психологи володіють різноманітним спектром стратегій управління конфліктами. Вони виявляють готовність до пошуку компромісів та уникнення конфліктів з метою збереження стабільності. Однак наявність інших стилів, таких як співпраця та

пристосування, свідчить про їхню гнучкість та здатність адаптуватися до різних ситуацій. Цей різноманітний підхід сприяє ефективному вирішенню конфліктів та побудові позитивних відносин у робочому оточенні.

Аналіз рівня конфліктності за методикою Дж. Тейлора виявляє, що серед майбутніх психологів спостерігається різна інтенсивність тривожних станів. Більшість студентів відзначили середній рівень конфліктності з тенденцією до високого, що може бути пов'язано з їхнім досвідом навчання та наявністю конфліктів. Проте деякі мають низький рівень конфліктності або середній з тенденцією до низького, що може свідчити про їхню здатність ефективно керувати стресом.

Отже, різна інтенсивність тривожних станів та різноманітність стратегій управління конфліктами серед майбутніх психологів підкреслюють важливість розвитку навичок саморегуляції та ефективного управління стресом для успішної професійної діяльності.

Варто сказати про те, що програма формування конструктивних стратегій поведінки для майбутніх психологів має бути глибокою та всебічною, враховуючи різні аспекти їхньої підготовки. Вона спрямована на розвиток ключових навичок, таких як емоційний та соціальний інтелект, вміння міжособистісного спілкування, аналізу та критичного мислення. Навички управління стресом та саморегуляцією також важливі, оскільки робота психолога часто пов'язана з емоційно напруженими ситуаціями. Крім теоретичного навчання, практичний досвід та стажування в різних сферах психології допомагають студентам отримати практичні навички роботи з клієнтами різного профілю. Важливо також розглядати особистість як суб'єкт діяльності, вивчаючи її індивідуальні особливості та вплив на професійну діяльність. Зазначені підходи сприяють не лише професійному зростанню, а й особистісному розвитку студентів, підготовляючи їх до викликів сучасного психологічного середовища.

Дослідження формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки серед майбутніх психологів у контексті освітнього процесу у

зкладах вищої освіти є актуальним та важливим напрямком наукових досліджень. На основі аналізу теоретичних джерел та проведених емпіричних досліджень можна зробити декілька загальних висновків:

1. Сучасне освітнє середовище створює сприятливі умови для формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки у майбутніх психологів. Вони мають можливість вивчати теоретичні аспекти конфліктів, а також отримувати практичний досвід у вирішенні конфліктних ситуацій.

2. Психологічна освіта надає студентам уявлення про різні стилі поведінки в конфліктних ситуаціях та вчить їх адаптувати свою поведінку відповідно до потреб та інтересів учасників конфлікту.

3. Майбутні психологи виявляють гнучкість у виборі стратегій управління конфліктами та проявляють готовність до пошуку гармонійних рішень або уникнення конфліктів для збереження стабільності взаємин.

4. Навички конструктивної конфліктної поведінки мають ключове значення для подальшого професійного розвитку майбутніх психологів, оскільки вони сприяють побудові позитивних взаємин, розвитку лідерських якостей та досягненню успіху у майбутній кар'єрі.

Отже, дослідження у галузі формування конструктивних стратегій конфліктної поведінки майбутніх психологів в умовах освітнього процесу у ЗВО відкриває нові перспективи для розуміння та покращення взаємодії учасників освітнього процесу та сприяє підвищенню якості психологічної підготовки майбутніх фахівців. Ці дослідження дозволяють краще зрозуміти динаміку міжособистісних взаємин та сприяють вдосконаленню методик навчання та тренінгів з метою розвитку навичок управління конфліктами та побудови позитивних відносин. Вони також вказують на важливість індивідуалізованого підходу до психологічної підготовки, який враховує особистісні особливості та рівень конфліктності кожного студента.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adler A. The pattern of life. New York, 1930. 271 p.
2. Cohen S., Wills T.A. Stress, social support and the buffering hypothesis. Psychological Bulletin. 1985. Vol 98(2). P. 310-357.
3. Harold Mosak. The resolution of «intrapersonal conflict». Journal of Individual psychology. Texas Press, 2003. P. 19-26.
4. Martin S. Fiebert Stages in a Gestalt Therapy Session and an Examination of Counselor Interventions. Review of Social Sciences and Humanities. 2012. No. 2. P. 49-61.
5. Mayers B. The dynamics of conflict resolution: a practitioner's guide. San Francisco, 2000. P. 233
6. О.Б. Столяренко. Психологія особистості. Київ, 2012. 280 с.
7. Н.О. Бочаріна. Психологія особистості: навч. посіб. Переяслав Хмельницький, 2014. С. 23-31.
8. Н. Д. Володарська. Можливості впливу життєвих перспектив на активізацію самодетермінації розвитку особистості в кризових ситуаціях. Науковий вісник ХДУ. Серія «Психологічні науки». Херсон, 2018. С. 80-87.
9. О.М. Галієва. Диференціація понять «тривога» та «тривожність». Психологія та соціальна робота. Київ, 2019. 1 (49), С. 32-48.
10. І.М. Галян, О.І. Галян. Психологія смисложиттєвих переживань сучасної студентської молоді. Психологічний часопис. 2018. № 8 (18). С. 38-57.
11. С.О. Гарькавець. Соціальні конфлікти – пропозиція нової класифікації . Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць СНУ ім. В. Даля. Сєвєродонецьк, 2018. № 2. С. 87-98.
12. М.П. Гетьманчук, П.М. Гетьманчук, С.С. Гнатюк. Конфліктологія : навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2016. С. 158-163.

13. А.М. Гірник. Основи конфліктології : навч. посіб. Київ, Києво-Могилянська Академія, 2010. С. 112-125.
14. Г.О. Діденко. Стиль життя у соціально-психологічному вимірі. Молодий вчений. 2017. № 1 (41). С. 229-233.
15. Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-Заяц. Психологія конфлікту : навч. посіб. Київ: Каравела, 2017. С. 131-162.
16. Н.О. Єрмакова, А.О. Бей. Особистісні детермінанти самопрезентаційної поведінки сучасної молоді та їх оптимізація. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., 22-23 лют. 2018 р., м. Суми. Суми, 2018. С. 142-144.
17. Л.В. Калашнікова. Соціальні страхи та тривожність як суб'єктивні індикатори безпеки життєдіяльності: аналіз емпіричних даних. Вісник ЛУ. Серія соціологічна. 2019. № 13. С. 60-71. DOI: 10.30970/vso.2019.13.07
18. О.М. Катасанов. Особливості конфліктологічної компетентності особистості та підходи до її формування. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. К.; Ніжин: ПП Лисенко, 2017. Т. IX., Вип. 10. С. 88-94.
19. О.М. Катасанов. Конфліктологічна компетентність особистості у соціально-психологічному вимірі. Психологічні науки: проблеми та перспективи : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 16-17 березня 2018 р., м. Запоріжжя. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2018. С. 59-62.
20. О.М. Лич. Аналіз значення життєстійкості у юнацтві / Scientific letters of academic society of Michal Balydansky. 2019. Вип. 7. С. 137-140.
21. О.Г. Малина. Аналіз типів життєвих стилів і рівнів їхнього розвитку в підлітковому і юнацькому віці. Наукові студії із соціальної та політичної психології : збірник статей Національної академії педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ, 2011. №28 (33). С. 38-46.

22. Д.В. Місенг. Стиль життя особистості : основні наукові підходи і концептуалізація поняття. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2016. № 38. С. 30-39.

23. Д.В. Місенг. Стиль життя особистості : операціоналізація поняття. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2018. Т. 11. № 9(18). С. 158-177.

24. Д.В. Місенг. Сучасні підходи до концептуалізації поняття стилю життя особистості іноземними психологами. Україна і світ : матеріали міжнародної науково-практичної конференції Київ, 2018. С. 654-656.

25. Д.В. Місенг. Особливості стилю життя особистості на рівні загальних взаємовідносин особистості зі світом у період старшого підліткового та юнацького віку. Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження : матеріали XXI Міжнародної конференції молодих науковців (19 квітня 2019 р.). Київ, 2019. С. 139-142.

26. О.Є. Поліванова. Взаємозв'язок стилю життя особистості та особливостей самоактуалізації студентів різної професійної спрямованості. Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія: Психологія. Харків, 2012. № 1032. С. 28-31.

27. Л.В. Помиткіна. Психологічні особливості національної ідентичності в контексті комунікативної взаємодії. Національна ідентичність в мові та культурі: збірник Наукових праць / за загальною редакцією А.Г.Гудманян, О. Г. Шостак. Київ: Талком, 2017. С. 200-203.

28. О.В. Портяна. Теоретичні підходи до проблеми дослідження стилю пізнавальної активності особистості у сучасній психології. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2012 рік / укл. Г.І. Волинка, О.В. Уваркіна, О.П. Ємельянова. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. С. 320-322.

29. О.В. Портяна. Теоретико-методологічні засади дослідження

когнітивних стилів. Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць. 2015. № 29. С. 549-560.

30. П.С. Прибутько. Конфліктологія: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ: КНТ, 2010. С. 136.

31. Я.С. Прохоренко. Гендерні особливості конфліктної поведінки в юнацькому віці. Політ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки: тези доповідей XIX Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів. Т. 1. К.: НАУ, 2019. С. 313-315.

32. О.В. Романенко, А.С. Степанець. Стильові особливості поведінки в конфліктних ситуаціях у осіб з різним рівнем соціального інтелекту. Політ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки : тези доповідей XX Міжнародної 61 науково-практичної конференції молодих учених і студентів. Т. 1. Київ: НАУ, 2020. С. 106- 108.

33. О.В. Романенко, М.Ю. Лукашенко. Особливості поведінки в конфліктних ситуаціях осіб із різним рівнем тривожності. Юридична психологія. Київ : НАВС, 2017. № 2. С. 21-29.

34. О.П. Хохліна. Проблема змісту базових категорій психології. Юридична психологія. Київ, 2017. № 1. С. 21-34.

35. О.П. Хохліна, А.В. Чечко. Особливості спілкування майбутніх психологів – екстравертів та інтровертів. Юридична психологія. Київ, 2018. № 2. С. 83-96.

ДОДАТКИ

«Додаток А»

Результати респондентів за методикою «Діагностика схильності до конфліктної поведінки» К. Томаса:

№	Уникання	Суперництво	Прийняття	Компроміс	Співпраця
1	12	4	8	4	2
2	10	3	5	6	6
3	3	2	6	11	8
4	4	6	7	10	3
5	4	0	7	11	8
6	7	0	9	11	3
7	7	4	9	5	5
8	9	3	6	4	8
9	3	2	7	10	8
10	5	3	5	8	9
11	10	4	7	6	3
12	6	2	11	5	6
13	3	5	9	6	7
14	11	0	12	1	6
15	11	7	3	7	2

16	12	0	3	8	7
17	5	7	11	2	5
18	3	12	6	4	5
19	8	4	7	1	10
20	4	0	8	6	12
21	5	1	5	7	12
22	6	0	8	11	5
23	2	1	7	11	9
24	8	2	2	12	6
25	5	4	5	5	11
26	5	10	6	5	4
27	3	5	7	8	7
28	5	11	3	5	6
29	8	12	6	1	3
30	5	1	6	8	10
31	4	6	11	8	1
32	6	6	12	2	4
33	11	0	6	5	8
34	10	7	8	1	4
35	3	9	11	4	3
36	3	11	5	5	6
37	9	3	4	8	6
38	3	4	7	6	10
39	1	5	7	9	8
40	3	5	7	6	9

Результати респондентів за методикою «Вимірювання рівня тривожності» Дж. Тейлора, а також їхній рівень тривожності відповідно до наданих значень:

№	Рівень тривожності
1	18
2	13
3	46
4	6
5	24
6	26
7	15
8	36
9	5
10	32
11	29
12	24
13	39
14	17
15	19
16	4
17	14
18	5
19	18
20	6
21	6
22	7
23	14
24	16
25	17
26	3
26	19
28	4
29	18
30	19
31	3
32	20
33	41
34	3

35	25
36	2
37	49
38	46
39	13
40	31

Тепер додамо категорії рівня тривожності:

Низький рівень: 8, 9, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 26, 28, 31, 34, 36

Середній, з тенденцією до низького: 2, 7, 9, 14, 18, 19, 25, 39 Середній, з

тенденцією до

високого: 13, 39

Високий рівень: 4, 5, 10, 11, 12, 15, 17, 23, 29, 30, 32, 35, 40

Дуже високий рівень: 3, 33, 37, 38